

November

MEGJELENIK:
MINDEN-HÓ-
KÖZEPÉN.

**L'ALT
ESJOVO**

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁRSADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT.

1940-11-14 KÖNYV-ÉRTÉKELÉS: A KÖNYV TARTALMA ÉS A SZERKEZETE

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN.

Most csak 441.000 korona
részletfizetésre

Megjelenéskor 665.000 kor.
lesz készpénzért

WELLS NAGY VILÁG- TÖRTÉNETE

Megrendelhető havi 147.000 korona
törlesztésre bármely könyvesbolt-
ban vagy a kiadónál

GENIUS RT.

BUDAPEST, VII. ILKA UCCA 31.

Brilliánsokat, gyöngyöket bárki-
nél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, VII., Király-utca 51.
Telefon: 105-35. (Teréz-templommal szemben)

TAKARITSON VAMPYR PORSZIVÓVAL!

Díjtanul bemutatás kérhető

Unió Magyar Villamossági R.-T.
városi üzletében

Budapest, VI., Andrassy-út 15. — Telefon: 40-49.

Csángó Jenő

*bőröndök,
bőrdíszmű különlegességek*

Budapest, Rákóczi-út 39.
Telefon: József 129-25.

Meinl-kávé

5, 10, 15 és 20 kg.-os postacsomagokat,
rizs és cukor kivételével,
bőrmentve szállítunk vidékre

**Ha megbecsüli
férje keresetét**

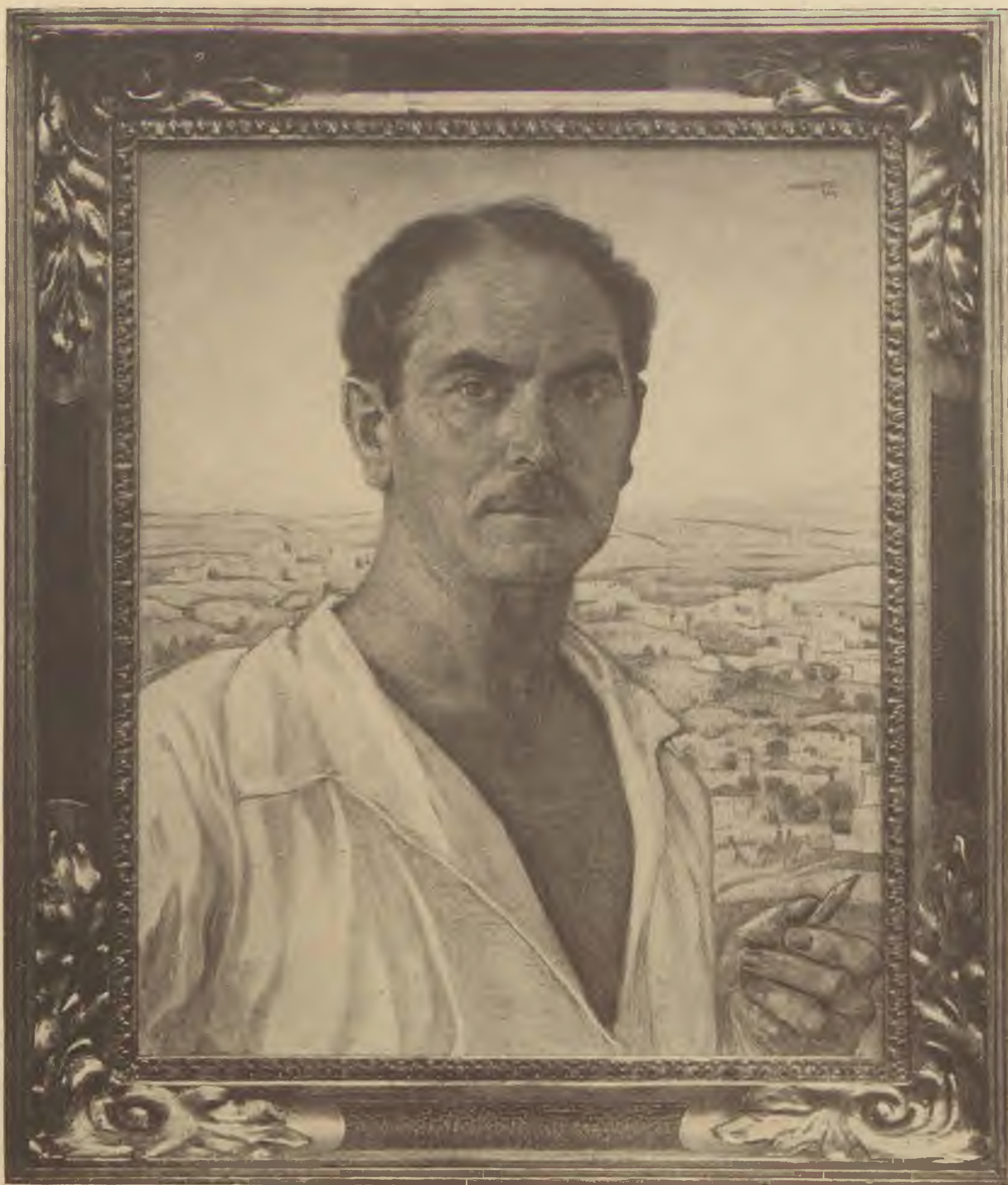
csak valódi

**Szent István
cikória-**

kávét vásároljon, — melynek első
koronás királyunk Szent István képe
a védjegye — mert minden félkilo-
grammos doboz sarkában kb. 8000
korona értékű szemeskávészem van.

**Magyar ipartermék
és kitűnő minőség!**

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA BUDAPEST, VI., RÉVAY-U. 14
Felelős szerkesztő és kiadó: Előfizetési ára egész évre: 300.000.— korona. A kiadóhivatalért felelős
Dr. PATAI JÓZSEF. Megjelenik havonta. Telefonszám 199-55 VIRÁG GYULA, igazgató.

ÖNARCKÉP 1924

WILHELM WACHTEL (WIEN)

SELBSTPORTRAIT 1924

Beilage des Mult és Jövő.

A Mult és Jövő 1925. évi novemberi műmelléklete.

Supplément de Mult és Jövő.

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XV. ÉVF., 1925. NOVEMBER

WILHELM WACHTEL (WIEN): MŰVÉSZSZEMMEL A SZENTFÖLDÖN KERESZTÜL

művész szemével akartam nézni Palesztinát, de a zsidónak a Szentföldön még a művészi objektivitás is nehéz. Könnyebben esnék, ha egy indiai vagy japán utat kellene leírnom, mert ezeknél semmiféle szentimentalizmus nem térítene el a tárgytól. Mikor a Szentföldre értem, mindjárt a vonatban az az érzésem volt: ime, végre a saját földünkön utazom. Itt nem voltak gyanakvó pillantások a zsidó utitárssal szemben. És mikor feltűntek Rechobot kolónia első házacskái és az első zsidó földművesek és gyermekek integettek felénk, akkor el kellett fordulnom, mert bizony éreztem, hogy lecsorgó könnyeim nem nagyon festői látványt nyujtanak. De már néhány pillanat múlva ismét felébredt bennem a festő. És gyönyörködő szemmel láttam a színekben pompázó távoli tágas horizontot, a levegőt, amelynek tiszta, sugárzó tengerében ezer meg ezer sasmadár röpködött és a ragyogó fehér házakat, amint büszke méltósággal díszítik a hegyoldalakat. Semmi édeskés szentimentalizmus, mint az enyhébb, lágyabb ritmusú Itáliában. Itt minden kemény, méltóságteljes és heroikus. A föld színe rozsdabarna. És barnák, erősek, egyenesek, méltósággal teljesek az emberek.

Az ósdi arab házak megbontatlan harmóniában, titokzatosan simultak a barna háttérhez, csak néha zavart az új építkezések nyugtalan stílusa. A már régebbi telepítvényű Rosch-Pinah kolónia a Safet felé vezető úton, különböző időből való házaival is teljesen harmonikus összehatást ad. Ennek már megvan a sajátos patinája és az otthonias melegsége.

Tel-Aviv klasszikus példája a modern város keletkezésének; és sok művészeti hibája dacára is alkalmas arra, hogy nemcsak a zsidót, de a művészt is gyönyörűséggel töltse el. A fűszeres illatú zöld narancsligetek lágyan simulnak a fehér falakhoz, amelyek tisztán ragyognak a szomszédos Jaffa ősi kövei mellett. A tenger pedig mélységesen kék itt és a homokos partnak alig akad párja.

Érdekes, hogy az újjáépítés lázas ütemű munkája mellett a művészi törekvés is él itt az ősi földön. Sőt az ifjú zsidó munkások kezdetleges fabarakjaiban az expresszionizmus és konstruktivizmus legmodernebb irányai kísértenek. Előfordul, hogy a helység cipésze egyben költő és szobrász is. Egy helyütt fiatal fiú primitív eszközökkel díszleteket festett a Golem és a Dybuk számára. Ezeket a darabokat a pihenő napok szórakozásául készítik elő. Ime a munka legelső lövészárkában harcoló katonáknak, akik reggeli 5 órától estig nehéz mezei vagy gazdasági munkát végeznek, megvan a szükségletük, hogy szépséget és kultúrát vigyenek küzdéssel teli életükbe. Valóban büszkék lehetünk erre az ifjú hadseregre! Én mélyen a szívembe zártam a mi chálucainkat, ezeket az öntudatos, izmos fiukat. Oroszinges, lovaglónadrágos, búrkalapos alakjuk friss jellegzetességet ad az új Palesztinának.

De sokan a fiúk és lányok közül, sőt még az „öregek” közül is beleolvadtak külsejükben is a keleti arab-semita milieube és mikor őket arab abajés kefijás viseletükben látjuk, a festő előtt megelevenednek régi bibliai korok képei. Így járhattak a mi patriarcháink, atyáink és anyáink ezen a földön sok-sok ezer évvel ezelőtt.

Egyszer hárman mentünk a Jordán lankás vidékén, mikor szemközt tüzes paripákon egy csapat fegyveres beduin száguldott felénk. Szorongó érzés fogott el bennünket, akik közül egyedül én voltam felfegyverkezve harcias festőállvánnyal és hosszú hegyes ecsetekkel. Már-már készültünk a közelharcra és a biztos megadásra, amikor a felénk közeledő félelmetes beduinokban egyik utitársam felismerte a legközelebbi kvuca sómerjeit, és én csak most jutottam hozzá, hogy ezekben a pompás festői alakokban gyönyörködjem.

Természetesen a külső munkán kívül, a vad természettel való heroikus küzdelmen kívül a belső építés problémái is foglalkoztatják az ifjú munkásokat. Bet-Alfában, amelynek két napig vendége voltam, egy érdekes éjjeli gyűlésnek lehettem csendes tanuja. Este azt mondták, feküdjem le nyugodtan, hisz héberül úgy-

sem érték és az ilyen gyűlés néha belenyúlik az éjszakába. Fekvőhelyemmel éppen szemben volt a tanácskozási helyiség ajtaja. Aludni úgysem tudtam s figyeltem a mélyzengésű héber mondatokat. Végre felkeltem és közelebb léptem a szemközti nyitott ajtóhoz. Az ifjú arcokon csupa komolyság, nyugodthangú komoly beszédek. Halálos csendben hallgatják meg a szónokot. A gyülekezésnek nincs elnöke, de nincs is szükség rá. Bámultam ezt a csodás legyelmanezettséget. Hirtelen egy női hang szólalt meg. Mélyszéges szenvedélyességgel beszélt, de azért egy percre sem feledkezett meg arról a méltóságteljes fegyelemről, amely ezt az éjjeli gyűlést jellemezte. Majd mikor befejezte, egy másik nő állott fel

Mozdulatlanul ültek, a férfiak komoly arca előtt fel-felvillant a cigaretta fénye. Majd lassanként szerteszéledtek egyedül vagy párosával a körül-fekvő barakkokba. — Oh, drága hőseim! Hős apák és anyák, akik a munka legeslegelső lövészárkában vívják nagyszerű küzdelmüket a mi ősi földünkért!

Szentföldi utam legmélyebb emléke, felejt-hetetlen élménye a városok királynője: Jeru-zsálem volt. Órákig vándoroltam e szent város külső falai között és odaadtam lelkemet annak a csendes melanchóliának, amely ezekből a kö-vekből áradt. Ha festettem, mindig sok nézőm akadt; nem zavartak, tisztos távolban álltak kö-rülöttem. A Szentföldön tisztelik a művészeket.

Az 1925. évet az ifjú zsidóságéletében egy nagy esemény teszi em-lékezetessé: a tudomány templomának a felava-tása. Lehet-e szebb vá-lasz a numerus clau-susra?

Ezt a templomot a szó teljes értelmében a numerus clausus áldozat-tai építették. Művelt if-jak, akik sohasem ál-modták, hogy valaha kö-míves mesterséget fog-nak folytatni!

És ha átmegyünk az Olajfákhegyén, ha szem-től szembe állunk a zsidó egyetemmel, akkor csodás vízió ereszkedik a lelkünkre: végig az úton és a hegy lankáin új épületek fognak ke-letkezni. Az egyetem melléképületein, labora-tóriumokon kívül, szál-lodák, panziók, tanuló-otthonok, árú- és lakó-házak. Egy héber „Quar-

tier-Latin.” És otthont találnak itt mind a művé-szetek, amelyek a hazai földön, a hazai ég alatt megteremtik a maguk sajátos stílusát. A zsidó alkotó művész, aki annyi idegen hatás kereszt-tüzében vesztette el egyéniségét, ebben a légkör-ben ráeszmél legbensőbb énjére és mint zsidó értékeset fog alkotni egyetemes emberi szem-pontból is.

De addig még nagy munkát kell elvégezni. Ez a kemény, köves, de mégis áldott ország azt a benyomást teszi rám, mint egy nagyszerű már-ványtömb, amely a mesterére vár. Az igazi mes-ter isteni alkotást teremthet belőle!

A zsidó nép legjobbjai dolgoznak e márvá-nyon. Mesterei akarnak lenni és mesterei lesznek.

Falu Kairo mellett

Wilhelm Wachtel (Wien)

Ein Dorf bei Kairo

szólásra. Ennek az ajkáról is szenvedélyes sza-vak hangzottak. Éreztem, ezek a nők a szívükkel beszélnek. Valami egészen mélyről jövő, fájó zengés volt a hangjukban. Már éjjél is elmúlt, mikor egy fiatal munkás kijött a teremből. Nem tudtam fékezni a kíváncsiságomat. Miről van szó odabenn? „A gyermekkérdésről” — hangzott a válasz. A kvuca együtt akarja neveltetni a gyer-mekeket, mert így egészségesebb, helyesebb ne-velést adhat nekik, mint a dolgozó anya. Viszont egynéhány asszony ebbe nem tud belenyugodni. Mi megértjük őket, de egyelőre mégis a közös nevelés a célszerű.

Bent lassan elcsendesedett minden. Az emberek még együtt maradtak egy kis ideig.

PATAI JÓZSEF: UTKÖZBEN

1. WILHELM WACHTEL MŰTERMÉBEN

Csak nemrég tért vissza szentföldi útjáról és már újra útra készül az ősi föld felé, melynek újjászületett élete annyira megfogta a szívét. A bécsi műterem mintha csak átmeneti állomás volna. Egészen bizonyos, hogy előbb-utóbb elfogja hagyni és keresni fogja a nyugalmat, a munkát, az ihletet a Szentföldön, mint Abel Pann, Hirszenberg, Struck, Lilien és a többi társai. Most még ott ül az aranyozott karosszéken a keleti szépségű bécsi vagy galíciai zsidó leány, a modell, aki mint Eszter vagy Aviság öröklődik át a vászonra. De a művész fantáziájában már távoli Eszterek, Ruthok és Judithok rajzanak, akiket ott látott megelevenedni az ősi földjükön, ősi levegőjük csillogásában. A falakon köröskörül képek és emlékek a palesztinai útról. Óriási vásznak és apró skiccek, olajfestmények és ceruzarajzok. Csodálatos, mennyi életet, mozgást rögzít le egy-egy ecsetvonással, ceruzavonallal. Szinte elevenen közeledik felénk az a három cháluc, két fiú és egy leány, ásóval, gereblyével, kaszával a vállukon. Mint a zsidó munka reneszánszának szimbólumai jönnek lendülő lépésekkel és szemöldöküket összehúzza a kápráztató napsugár. Életnagyságú megjelenésükkel valóban vízióknak hatnak. És ott a másik csendes alkonyi látomás. A kvuca munka után. A fegyveres sőmek kiindulnak gyors lovaikon a határba, őrségre, hogy biztosítsák az éji nyugalmat. Az udvaron a matbach (közös étkező, de nem korcsma) előtt a munkából hazatért ifjúság óra-táncra perdül. Odébb kis gyermekcsapat követi a példájukat. A sátrakban és a sátrak előtt külön csoportok beszélgetésbe vagy olvasásba mélyednek. Az ablakban ifjú cháluc és chalucah diskurál és az ajtó mellett egy öreg pár gyönyörködik a fiatalok jókedvében.

— Menjünk be a másik terembe — mondja a mester, — ott lógnak a gólusz képei!

Tipikus orosz-lengyel városkák düledező szűk gettó-házaikkal és sujtott szomorú gettó-

embereikkel. És az egyik nagy vásznon megrendítő tragikus vízió. A pogromok városában, füstölő romok és gyászoló szenvedők között megjelenik fehér köntösben Jézus, mintha leszállt volna a keresztfáról gyászolni a gyászolókkal, véres tenyerei kétségbeesetten hullanak alá, szemeit mintha bánatos fájdalom és szégyen tartaná lefogva és egész alakja mintha csak ezt fejezné ki: *És az én nevemben tették!* A szeretet igéjével az ajkukon gyilkoltak és hontalanná tettek embereket, az én testvéreimet!...

Az egyik vászonról egy átszellemült chászid tekint le reánk. De mintha meg se látna bennünket, annyira elmélyedt saját lelkébe, az Istennel való egyesülés sóvárgott vágyába. Wachtel sze-

Wilhelm Wachtel (Wien): Tiberias

reti ezeket a chászidokat és szereti a gettó le-tűnő, hervadó alakjait, mintahogy szívesen mereng el minden művész szeme mohás ősi romok mulandó szépségén. Mélységes melanchóliával nézi „az eltávozó” az ablakon át a péntekesti gyertyákat megáldó anyát. Az öreg a zsinagógába siet. Az ifjú, ki tudja, merre veszi útját? És a művész mint lobogó Élijáhu-lélek szeretné visszahozni a gyermekeket az apákhoz és az apák szívét a gyermekekhez. „Öreg és ifjú zsidók” a címe az egyik hatalmas képének. De nem is kell hozzá cím. És nem kell a művész magyarázata sem. Mintha az a három cháluc, az a két fiú és egy leány letette volna a gereblyét, az ásót, a kapát és a kaszát és elindult volna a galileai

szántóföldekről messze-messze határokon át az öregek hajlékába, a Talmud csarnokába. Kinyitják az ajtót és fény áramlik kívülről az ős szakállakra és sugarak hullanak a redős arcokra. „Salom! Salom!” — köszöntenek a fiatalok. — „Miért haragudtok reánk?” És az öregek fölfigyelnek. Az egyik még önkéntelenül elhárító mozdulattal emeli két kezét. A másik a könyvbe mélyed és nem hall és nem lát semmit. A harmadik csodálkozó extázissal köszönti a beszüremelő fényt. A negyedik, a bölcs aggastyán, az idők örege, gondolkodva hallgatja az új ígét. És míg egyik kezével görcsösen fogja a foliánst, a másik kezét mintha reszketve nyujtaná a fiatalok felé...

Keveset beszéltünk Wilhelm Wachtel műtermében. Csak néztük és hallgattuk a képeket, amelyeknek annyi a mondanivalójuk.

2. LÁTOGATÁS

RICHARD BEER-HOFFMANNÁL

A bécsi villanegyed, az úgynevezett Cottage elegáns, de legtöbbnyire egyazon stílusú palotái között nem nehéz reátalálni arra, amelyikben Richard Beer-Hoffmann, az ünnepest világ-hírű költő áldoz a múzsájának. Nem babérkoszorú vagy babérgömbkupola különbözteti meg, mint a bécsi Secessio művészetnek szentelt csarnokát. Hanem egy hatalmas „*mogen Dovid*” — Dávid pajzsa! Pedig bent egyáltalában nem zsinagógái a hangulat. A legmodernebb pazar berendezés párosulva az antik világ becéző szeretetével. Amikor belépek, a költő épen egy nagy művészet-történeti könyvet tanulmányoz. Az indiai építészetről.

— Nem tudok eléggé betelni — mondja —

Hazatérő chálucok

Wilhelm Wachtel (Wien)

Heimkehr von der Arbeit

Öreg és ifju zsidók

Wilhelm Wachtel (Wien)

Alte und junge Juden

Josef Patai zu
Yehuda Cvi Herzl Erinnerung
Wien 29. IX. 25.

Richard Beer-Hoffmann arcképe Patai Józsefnek dedikálva

ezeknek az embereknek bámulatos monumentalitásával. És amellet micsoda finom stílus-érzék! Nézze ezt az ornamentikát!

— És látja — csap át rapszódikus hirtelenséggel, — ugyanezt csodálom a mi Bibliánk szellemi monumentalitásában. Az anyagiakban nem versenyezhattunk az Ókor nagy keleti népeivel, de szellemiekben előljártunk!

Egy állványhoz indul, amelyet egy régi fametszetes, diszes bőrkötésű, nagy német Biblia foglal el egészen. A legelső kiadások egyike. Nem az egyetlen incunabulum Richard Beer-Hoffmann pompás könyvtárában.

— Nézze ezt a mondatot — és lelkesen citálni kezdi a német szöveget. De hirtelen meglepetőzésre fordítja a szót: Fáj, hogy nem tudom az eredeti héberből idézni. Pedig úgy vágyódtam mindig ismerni a mi nyelvünket. Gyermekkoromban nem tanítottak meg reá és később másfelé sodort az élet.

— Ön nem olvas héberül? — kérdem csodálkozva. — Én szentül meg voltam győződve, amikor a *Jaákobs Traum*-ot olvastam és a héten is, amikor a Burg-Theater-ben a dráma előadását hallgattam, hogy a szerzője kitűnően ismeri a tárgyra vonatkozó összes régi midrásokat.

— Érdekes, hogy ezt már többen mondták

nekem. Hogy a bibliai szövegről való felfogásom itt is, ott is egyezik a midrással. Én sajnos, egyetlen midrást sem olvashattam. De örülök a véletlen találkozásnak őseim szellemével.

Átmegyünk a szalónba. A falon néhány klasszikus olasz kép. Itáliai vándorlások szerencsés szerzeményei. És szemközt az ablaknál két gyönyörű női portré. Az egyik a költő anyja. Magas homlok, merengő, melanchólikus szemek, oldalt aláhulló göndör fürtök, Henriette Herz, Rachel Varenhagen kulturált, átszellemült arcvonásai. Ez volt az utolsó arcképe. Fiatalon ragadta el a kegyetlen halál, éppen amikor költőfiát hozta a világra. És emléke valami különös szentséggel tölti el a ház levegőjét. A másik kép a költő hitvesét ábrázolja ragyogó leánykori szépségének teljében. Olasz főnemesi család gyermeke. Otthon hozta össze a Sors az Itáliáért rajongó költővel, akinek kedvéért áttért a zsidó vallásra és megvetették a legpatriarchálisabb bécsi zsidó ház alapjait. Amint az asszony előkelő, finom modorával, de a legnagyobb természetességgel beszél zsidóságról, jidis színházról, Ben-Cvi Barattofról, az orosz ügyvédből átvedlett nagyszerű jidis színészből, aki egyéniségének monumentalitásával a Burg-Theater-nek is dicsőségére válna, — senki sem gondolná, hogy ősei valahol az olasz fejedelmek udvarában szöttek a politika szálait. Sorra bejönnek a nagyszerű pár gyermekei. A költő bemutatja: *Gabriel, Mirjam, Noáma*.

— Szóval csupa bibliai nevek?

— Természetes! Mikor egyes barátaim megkérdezték: „miért nem nevezem Siegfried, Sieglinde, Lisbethnek?” — azt feleltem: „Das klingt mir zu jüdisch!”

— Egyébként — folytatta — nálam a zsidóság nem politika, nem tendencia, hanem a lényegem. Mikor Herzl felkeresett, hogy megnyerjen a cionista mozgalomban való részvételt, azt feleltem neki: talán jobb lesz, ha én pártokon kívül szolgálom a zsidóságot; hiszen én író vagyok és nagyon kényelmetlennek érezném magam bármilyen politikai szerepben. Az én zsidó öntudatom még a Herzl előtti időből való és a zsidó témához való vonzódásomat még hazulról hoztam magammal. Először *Dávidról* akartam trológiát írni. A hármas drámában a zsidó hőskort akartam megjeleníteni. Szintén nem dacból vagy tüntetésből, hanem természetes hajlamomnál fogva kerestem ezt. A *Jaákobs Traum* már húsz éve foglalkoztat. Ez is trológia lesz. Még három évig kell dolgoznom rajta. Most Olaszországba utazom, ott akarom folytatni a munkát.

— Miért nem inkább Palesztinában, „Jákob álma” ősi színhelyén?

— A valóság csak zavarná a művészi fantáziát. Nekem Jákob és Edom örök lelki problémája a fontos és nem szeretném semmiféle anyaghoz vagy röghöz kötni. Palesztinába külön megyünk

majd, ugye? — és itt a feleségére és gyermekeire néz. — Természetes, hogy a palesztinai építőmunka engem is sokat foglalkoztat. A legnagyobb csodálattal kísérem ezt a heroikus önfeláldozó munkát. Ott voltunk a feleségemmel majdnem minden nap a cionista kongresszuson. És nagyon fájt az a hajsza, amit Weizmann ellen indítottak. Az egyetlen ok szerintem csak az, hogy nem bírják el az ő kimagasló egyéniségének nagyságát. Weizmann még Herzlnél is méltóbban képviseli a zsidóságot. Mikor először beszéltem vele, mindjárt az volt a benyomásom, hogy erre az emberre nyugodtan reábizhatom magam, hogy képviseljen engem mint zsidót. Herzl udvarias meghajlással azt mondaná: Kérem, uraim, a zsidónak *épp úgy* van létjogosultsága, mint a németnek, angolnak, franciának stb. Weizmann ilyesmiről nem is beszél. Ő a bensejéből, lényegéből áradó természetes méltóságával demonstrálja a zsidóságot. Ezért ért el olyan sikereket Balfournál, Alenbeynál és mindenütt.

— Hogy mióta van künn a házamon a „mogen Dovid?” Már kezdettől fogva. A ház teremtése óta. Ez sem tüntetés, csak természetes, magától érthető, nyílt zsidó ornamentika. Talán védekezés is ez a Dávid pajzsa a zsidódicsérés nyilai ellen... Mikor olykor útközben egyesek — persze nem zsidók, — akik megismerkednek velem, dicsérni kezdik előttem a zsidóságot, mindig úgy érzem, mintha valami vélt születési hibát akarnának előttem szépíteni. Ilyenkor nem bírom ki, hogy félbe ne szakítsam: „Kérem, mit akar ön? Ha önnek egy franciát mutatnak be, akkor ön szintén kezdi dicsérni a francia népet?”

Vacsorához csengetnek. A háziasszony bocsánatot kér, hogy egy pillanatra a konyhába kell néznie. Egy kis revízió sohasem árt. Mégis némi részvétellel gondolok a konyhában töltött asszonyi órákra.

— A főzés a legérdekesebb foglalkozások egyike — szakít félbe Richard Beer-Hoffmann a költő, — én magam is szívesen főzök és mondhatom, sokszor igazibb alkotásnak találom, mint némely irodalmi kotyvasztást. Ahogy például a mártáscsinálásnál a zsír és a liszt buborékai egymással küzdenek, ahogy kergetőzve vitatkoznak, tusakodnak egyre hangosabban rotyogva, sísteregve és felfuvalkodva, míg egymást megsemmisítve összeomlanak, — valóságos drámai jelenet! No de siessünk az asztalhoz, lássuk, hogyan sikerült a mártás...

A „Jaákobs Traum” nagy poétája, a zsidó-probléma legmélyebb drámájának megalkotója, derűsen, fiatalos jókedvvel ül az asztalnál és két fogás között felolvassa hangosan a vendégül látott Abel Pann humoros palesztinai interjúját, melyet egy bécsi napilap lefordított a Mult és Jövőből. És Richard Beer-Hoffmann jóízűen kacag a Palesztina iránt kíváncsiaskodóknak furcsa kérdéseire adott mókás feleleteken.

3. VONATON A VAK ROKKANTTAL

Debrecenben átszálltam a nyirábrányi vonatra. A fülkében egy vörös-szakállas zsidó ült. Vonagló homloka alatt fekete szemüveg sötétlett és minden mozdulatából érezhető volt a világtalan ember félénk félszége. Szemközt vele egy göndör pájeszes, piros-pozsgás fiú leste a szavát.

— Wer is gekimmen? — kérdi a vak halkan, mikor beléptem.

— E goj! — feleli a fiú közömbösen és határozottan, mint aki legbiztosabban érzi magát a fiziognomiák megítélésében. A vak zsidó pedig szomorúan ezt érezhette ki a fiú feleletéből: Valaki, aki nem fog veled szóba elegyedni. Valaki, aki nem fogja meg rövidíteni hosszú utad fájdalmas unalmát. Valaki, aki nem fogja elterelni a gondolataidat a rémes emlékektől, a rettentő végtelen ürességtől.

Alig mult el néhány perc és már barátságosan diskuráltunk egymással, magyarul.

— Az én két szemem a Lovcsenen maradt. Már kilenc éve.

— A Lovcsenen?

— Tetszett hallani róla? Ezernyolcszáz méternél is magasabb és egy szép napon parancsot kaptunk, hogy minden áron el kell foglalni.

— És legalább elfoglalták?

— Persze hogy elfoglaltuk! — feleli büszkén és szinte sértődötten és felemeli szemeiről a fekete szemüveget, mintha tisztábban akarna belenézni a multba, aztán fölemelt hangon folytatja. — Nagyszerűen ment az! Nagyszerűen! ... A cattarói-öbölből a hajórajunk ontotta a tüzet a hegyre, a tulsó oldalról pedig a mi tüzéségünk mintha versenyt lött volna a tengeri erőnkkel ... És a gyalogságunk rohamtámadása ...

Hat évi kurzusuralom, 27.000 koronás havi rokkantsági illeték és ezerféle szekatúra után még mindig így mondotta mintegy magától értetődően és majdnem büszkén: „hajórajunk”, „tüzéségünk”, „gyalogságunk”, „tengeri erőink” ...

— Most hosszú huza-vona után végre felemelték a rokkantsági illetéket 27.000 koronáról 600.000 koronára. Jól néznék én ki, ha ebből kellene élni, feleségemmel és három gyermekemmel. Itt a fiam ni, sokba kerül a taníttatása, de jól tanul hála Istennek, ha olykor szeret is betyárkodni.

— És miből élnek meg?

— Szódavízgyáram van Hajduböszörményben. Most a feleségem vezeti. Meg lehet belőle élni szépen. Hát még mikor nem volt konkurencia!

— És volt valakinek szive, hogy önnek konkurenciát csináljon?

— Volt ám. A *Hangyának!* Éppen szemközt velem nyitott szikvízgyárat. Egészen pontosan szemközt áll ajtó ajtóval, úgy hogy belelátunk egymás üzetébe. És eleinte pontosan ellenőrizhették, ki megy be a zsidó üzletébe. De én akkor sem ijedtem meg. Akinek a jó Isten kenyeret akar adni, jöhet ellene száz konkurencia, az ő kenyerét nem veszik el. Sőt még használt is.

— Hogyan?

— Hát az ő üvegeiket is hozzám hozzák a népek töltésre, mert az én vizem jobb. Aztán meg ők zárnak déli órákban, meg korán estefelé, nálam meg mindig nyitva találják az üzletet, sokszor éjjelig is.

Wachtel: Látomás az orosz pogromok városából

„És az én nevemben tették . . .”

Wachtel: Vision in der Stadt der Pogrome

— Aztán azt mondják, hogy a zsidó nem dolgozik.

— Huszonnyolc fióküzletük volt a Hangyáéknak Böszörményben és mindet be kellett csukni. Mert ilyen uri kényelemmel nem lehet üzletet vezetni. Most már csak az az egy szódavíz vállalatuk van és fűszerüzletük velem szemben. Régi üzletvezetőjük pedig az én házámban nyitott most fűszerüzletet velük szemközt.

— Persze, ők most föl voltak háborodva azon, hogy éppen szemközt csinálnak nekik konkurenciát . . .

— Persze! Csak nekik volt szabad a háborúban megvakult rokkanttal szemközt konkurenciát nyitni, a hazafias szolgálat jutalmazásául . . .

A vonat megáll. A göndör pajeszes fiu az ablakhoz siet. „Vámspércs!” mondja türelmetlenül.

— Dehogy, fiacskám, ez csak Nagycsere lehet.

Aztán felém fordulva, szomorúan folytatja:

— Tíz éve, hogy utoljára jártam erre. Mielőtt a harctérre vonultam, elmentem anyám sírjára. A vámspércsi temetőben fekszik szegény. Most is oda megyek. Nemsokára itt az állomás . . . Aztán mindjárt ott a határ . . . Alig félóránnyira Debrecentől . . . Érdekes volt ezért megvakulni? . . .

Pár perc múlva újra megáll a vonat. Vámspércs! A kis fiu nehezen tudja lesegíteni az apját a vonatról. Oda megyek, karon fogom, leemelem a lépcsőkön és útnak indítom. Menj, menj világtalan testvér, és sírd ki elborult szemeid könnyeit édesanyád sírján. Én is anyám sírjához megyek imádkozni és könnyeink és imáink talán még találkozni fognak odafönt a mennyek kapui előtt . . .

AVIGDOR HAMÉIRI-FEUERSTEIN (JERUZSÁLEM): „JÁKOB KÚTJA“

— Nyílt kérdőlevél Molnár Ferenchez és a többiekhez. —

Nem vagyok agitátor természet. Igen messze van tőlem a lélekfogás bármily, nekem szent ideálok számára. Annál kevésbbé, ha érzem, hogy az, akit kívánatos volna ideáлом számára megnyerni, nálamnál magasabbrendű intellekt: író-művész, akit nagyobbra becsülök saját magamnál.

De van egy kérdésem, amely különösen az utóbbi időben foglalkoztat, még pedig igen nyugtalanítóan.

Megpróbálom a súlyos kérdést tisztázni valahogyan.

A kérdés magva, hogy egyenesen kirukkoljak vele: *a magyar zsidó írók és művészek körül forog. Azok körül, akik a mai napig sem vették észre azt a világtörténelmi szenzációt, amelyet a Magyarországon még mindig „furcsán” hangzó „cionizmus”-nak csúfolnak.*

S mingyárt az elején kijelentem: teljesen tisztában vagyok, milyen harc folyik e szó körül jelenleg Magyarországon. Épp ezért: nem is azok a zsidó írók vagy művészek foglalkoztatnak ezúttal, akik résztvesznek abban az ismert harcban. Nem. Ellenkezőleg: épp azok, *akik teljesen távol állnak az egész ügytől s egy percre sem vesznek tudomást mindarról, ami mostanában itt a Keleten történik, vagy legalább úgy tesznek, mintha nem volna tudomásuk róla.*

És —: engedje meg nekem a mindnyájunk által igen nagyrabecsült *Molnár Ferenc*, ha őt a magyar-zsidó íróművészek szimbólumának veszem jelen kérdésemnél. Ugyanis ő jutott eszembe elsőnek, mikor a francia *Pierre Benoit* legjobb regényét, a „*Jákob kútja*”-t olvastam.

Őszintén kijelentem: nagyobb írónak tartom Molnár Ferencet a nagynevű *Pierre Benoit*-nál. Ha ez bűn: legyen az én bűnöm. De épp ezért nőttön-nő előttem a kérdés: *Miért éppen Pierre Benoit s nem Molnár Ferenc?*

Pierre Benoit, a francia író, akinek a zsidó fajhoz semmi köze, aki a zsidó pszichológiából legfeljebb annyit tud, hogy a zsidó igen jó kereskedő, a zsidó vallásról pedig azt, hogy a zsidók istene a bosszúálló isten, — csupa kíváncsiságból meglátogatta Palesztinát, ellátogatott az új zsidó városba, Tel-Avivba, egy éjszakát töltött a mocsárszárító, esszeista-közösségben élő chálucoknál Jiszroél Völgyében — s ez elég volt ahhoz, hogy regényt írjon és eladja majdnem egy millió példányban. Felvillan a kérdés: Molnár Ferencet (amint mondtam, példának, szimbólumnak veszem), aki egy nagystílű írói zsenialitásával annyiszor belevájt a zsidó pszichológiába és páratlanul szikrázó elmésséggel, örökbecsű formákban

annyi értékes momentumot adott át az irodalomtörténetnek — Molnár Ferencet tényleg nem érdekli, mi zúg itt végig ezen a kis országon mostanáig? Hát csakugyan fontos az a tény, hogy Molnár Ferenc nem vallásos zsidó, vagy nem „cionista”, vagy egyáltalán semmiféle vallásos vagy politikai mozgalom embere? Hát az a tény maga, hogy itt, ebben az ezer rázkódtatáson keresztül vergődött kis országban egy egészen új világ kezd forrongani és már-már virágozni; — ez a tény maga nem-e elegendő arra, hogy egy zsidó fajú írónak, egy olyan intellektnek, mint Molnár Ferenc, érdeklődését felkeltse egy történelmi percre?

Egy apró, mellékes kis tény: megjelent egy itteni napilapban Molnár Ferenc kis komédiája, a „*Pálutcai fiúk*”-ból, a „*Gitegylet*” — s alig hiszem, hogy valahol a világon is (még a Pálutcában magában is), — olyan hurrával fogadták volna a gyerekek, mint a héber Tel-Avivban! De fontosabb ennél, hogy a mai napon alig van élet, amely annyit nyujtana egy Molnár Ferencknek, mit a cháluc-lányok és cháluc-fiúk élete. Azoké a cháluc-lányoké, akik tegnapelőtt puderosan

Wilhelm Wachtel (Wien): *Fellah*

Wilhelm Wachtel (Wien)

A művész felesége

Die Frau des Künstlers

sétáltak a Franz Josefs Quai-n, vagy akár a Ringen fintorították remegő orrlíkukat a Rellparlöm szagára — s ma a drága föld illata remegteti őket és a kötörés, mocsárszáritás véres verejtékes munkájában lelik örömeiket és lelkük megnyugvását.

Valóban nem érdekli mindez a magyar-zsidó író, úgy is mint zsidót, de legalább is, mint író —?

Igaz: a politika nem valami kecses és vonzó dolog egy író — par excellence író — számára. De nagyon tehet-e a mocsárszáritó milliomos bank-fiú arról, hogy körötte a politika is működik?

S ha már itt tartunk: csakugyan „politika” az, ha egy napról-napra el-elvérző és becstele-nülő nép földet szerez magának keze verejté-kével?

A Palesztinában élő írók és művészek, akik talán még messzebb állnak a politikától mint akármely magyar író (egy se volt közülük háborus tudósító), „író- és művész-napot” rendeztek, amelyben kérték világszerte élő kollégáikat: járuljanak hozzá a „Keren Kajemeth Le Jiszrael” földvásárlási munkájához, ki-ki a maga belátása szerint.

S tudják-e a magyar-zsidó írók, mi az a „Zsidó Nemzeti Alap?”

Ez az Alap nem kevésbé irtózik a politikától, mint akármely igazi l'art pour l'art-író. Ez az alap nem akar mást, mint egy-egy talpalatnyi földet adni a világ minden tájáról üzött nép fiatalságának. És hiszem, hogy sértés volna magyarázni egy írónak, művésznek ennek az emberi jelentőségét. De ha van valaki, aki mégsem fogná fel e világtörténelmi dolog klasszikus egyszerűségét — annak azt ajánlom: jöjjön ide egyetlen kirándulásra.

Palesztina írói és művészei kérik magyarországi kollégáikat, zsidókat, nemzsidókat is, járuljanak hozzá az üzött és agyonpogromozott zsidó fiatalságnak a Szentföldre való telepítéséhez. Az író nem töképenzes sehol, — de van valamije, ami drágább (még anyagi értelemben is) minden tőkénél: a szimpátiája. És ezt kifejezheti egyetlen könyvpéldány ajándékozásával. — S vajjon tudja-e például *Karinthy Frigyes*, az „Ezerarcú lélek” írója, mit jelent nekünk az ő egyetlen könyvpéldány ajándéka?

A szimpátiát nem mérik valutával. Aki egy-néhány szót váltott Émek Jezreél új esszeistáival, tudja, mily keveset hisznek azok a valuta megváltó erejében s mily nagy a hitük abban, amit világszimpátiának neveznek.

És ezeknek az új esszeistáknak a nevében beszélnek most a Palesztinában élő írók és művészek európai kollégáikhoz, akik számára az új Szentföldből az alkotás „Jákob kútja” fakadhat.

Patai Edith: Mind hármuk életét...

Asszonyi voltomat hadd feledjem,
Legyek szívemben gyermek, legyek serdülő ifjú,
Kinek nyugtalan vérén új ritmusok láza pereg.
Éledjen lányságom zengő ideje újra szívemben,
Felejtsem el a szerelmet, csak halvány sejtése
lebegjen,

Mint ezüstös fátyol a derengő hajnal egén —
S érezzem, tudjam,
Milyen a szűz kaosz a tiszta gyermeki szívben,
Serdülő fiú és lány szívéen hogy ver fészket a
viharmadár;

Hármas életet adj Uram, mindhármuk életét.
Érezzem, tudjam, kövessem én egymagamban.
Legyek ifjú és lány s gyermek is légyek
szívemben.

Sok élet terhétől boldogan, dúsan érjem el a
delelőt,

Kézenfogva velük, egy láncban összefonódva.
S időm multával úgy peregjek ki közülök
Halkan, lágyan, puhán — s hulljak újra beléjük,
Mint érett kalász magja a Te áldott meződbe,
Uram.

NAGY LAJOS: LÉLEKMÉRGEZÉS

z emberek vermet ástak. Nagy vermet, hús helyül a dinnyék számára, melyet majd kúpalakú nádtetővel borítanak be. Az új vermet a régi mellett csinálták, a régi tele volt már dinnyével, nem volt elég a rengeteg soknak.

Öt óra tájt letették az ásót, kapát és leültek kenyerezni, szalonnázni. Falatozás közben hosszú csönd után, Kopa János odaszólt Csengős Bálinthoz:

— Láttam reggel, hogy a lécei doktor kocsija állt meg a kend házánál.

Csengős Bálint helybenhagyólag bólintott a fejével és csak ennyit mondott:

— Az.

Kopa János firtatta ezt a dolgot tovább:

— Az asszonyához gyött, ugye?

Csengős Bálint megint bólintott:

— Ahhoz.

Wilhelm Wachtel (Wien): Bencvi Baratoff a nagy jidis színész
Der Schauspieler Dr. Paul Baratoff Bencvi

— Hát mégis rászánta kend magát, hogy elhozassa a jó doktort?

— Nem szántam én.

— Hát talán potyára gyött a doktor, oszt' a maga jószántából?

— Nem gyött a!

— No hát akkor?

— Hát akkor azért gyött, mert a tekintetes úr hozatta el. A lányom bögött neki, aztán elhozatta.

— Áldott egy úr ám az is. Nincs olyan hét határban. Különb ember ám az, mint kend. Mert kend is megemberelhette volna magát, oszt' elhozathatta volna a lécei doktort, ha már egyszer az idevalósi nem tudott az asszonyon segíteni. Van kendnek pénze a takaréokban.

Csengős Bálint ráförmedt Kopára:

— Amihez nem értesz, abba ne üsd bele az órodat. A takarékbeli pénzhez én nem nyúlok, még ha megdöglök is az asszony. Mert a takarékbeli pénz arra való, hogy ahhoz hozzá ne nyúljon az ember.

— Az olyan disznó ember, mint kend! — toldotta meg a szót nagy nyugodtan Kopa János.

Csengős Bálint fejét előntötte a vér. Rekedt hangon ordított Kopára:

— Jól megrágd a szót, mielőtt kiköpöd! Különb en vel a kapával fejen simítlak.

És hogy szavának nyomatékot adjon, nyúlt is a kapáért. De Bolemán Antal szép nyugodtan lefogta a kapát és a civódók felé fordulva, csodálkozva kérdezte:

— Hát maguk meg min keverődtek össze?

Azok lecsendesedtek és Kopa János magyarázkodva beszélt Bolemán felé:

— Igen haragszom rá, hogy nem volt benne annyi emberség, hogy elhozassa a feleségéhez a lécei doktort. Ha a Csetényi tekintetes úr el nem hozatta volna, hát elnézte volna, hogy ott hal meg a szeme előtt, segítség nélkül.

— Hát elhozatta? — kérdezte álmélkodva Bolemán.

— El. De mondom, nem ő, hanem a Csetényi úr.

— Az az. Csakis az... Hát nincs is olyan derék úr ebben a faluban.

— Vagy még ebben a járásban sem.

Most már odafigyelt a szóra Kenderes is, egy bandzsa, igen rosszmájú paraszt és fitymálólag vágta ki:

— Eszi a fene az egészet! A Csetényi úr is zsidó, a lécei doktor is zsidó, hát egyik zsidó nem sajnálja a másiktul a garast.

Kopa János elutasító mozdulatot tett:

— De hát köröszvény asszonyhoz hozatta el a doktort!

Kenderes tovább erősködött:

— De pénzt a doktornak ad, nem az asszonynak.

Nem adtak írázat Kenderesnek a többiek, de válaszolni sem tudtak neki hamarjában. Hosszabb szünet után megszólalt Kopa János, Kendereshez intézve a kérdést:

— Hát a dinnyés lányhoz akkor mit szól kend?

— Miféle dinnyés lányhoz?

— Amelyik a csigei tanyárul minden nap átgyűn dinnyéért. Már ma is itt vót, kapott két szép görögöt, ingyenben.

— Hát mi a csudát szóljak hozzá?

— Hát azt, amit én! Mert én itt vótam, amikor először gyött a kislány dinnyéért. Fene nagy meleg vót akkor is, átgyött a kislány a tanyáról, jó órai járás a homokban, a kezében tartogatott négy krajcárt, dinnyét akart venni. A gazda adott is neki, el is fogadta tüle a pénzt. A Csetényi úr meg szóba ereszkedett a kislánnyal, a kislány elmondta, hogy nyolcvan-esztendő öreganyja kívánta meg a görögdinnyét, — igen szereti, igenis neki való eledel, mert hogy foga nincsen, — hát átgyött dinnyéért. A Csetényi úr meg azt mondja a kislánynak, hogy tedd csak le lányom azt a két dinnyét, majd kikeresem én neked a legjobbakat. Ugy is tett és még a négy krajcárt is visszaadatta a gazdával és azt mondta a lánykának, hogy mindennap elgyűhet egy görögért az öregasszony számára... Nahát, ez is csak szép egy embertől, még ha úr is.

Kenderes gúnyosan vigyorgott. Ő afféle művelt paraszt volt, legtöbbet ő olvasta a krajcáros ujságokat. Sietett is a tudományos magyarázattal:

— Hátha a Csetényi úrnak megtetszett az a nyócéves lányka! Van ám ilyen is az urak közt.

Csengős Bálint elnevette magát:

— A' bizony meglehet. De hát azért mégis azt hallottam az ispántul, hogy a Csetényi úr ezt a hatszáz hold földet esztendőre parcelláztatja majd a szegény emberek közt. Hitelbe lehet belőle venni és mindenki a föld jövedelméből törleszti le az árát, tíz esztendő alatt.

— Tyű, a teremtésit — kiáltott föl Bolemán Antal, — ha ez igaz, akkor én száz holdat veszek.

Atszelleműlttség

Wilhelm Wachtel (Wien)

Verzückung

— Csakhogy annyit nem lehet ám! Egy ember csak öt holdnyit vehet, annál többet nem. Mert ez az igazság... Azután nem is lesz drága.

Kopa János szólt közbe:

— Azért jó pár forintot beszéd majd a földért a tekintetes úr.

Csengős Bálint megjegyezte:

— Hogy az egész egy tagban drágábban is eladhatná, meg hogy egyszerre kapná meg a pénzét is. De azt akarja — így mondja az ispán, — hogy az igazság az, hogy minden földész embernek legyen egy kis darabka földje.

— Hát 'iszen meglehet! — hagyták helyben ezt is.

Azután Bolemán Antal fölállott, fölemelte az ásót is és indult a verem felé. A többiek is fölcihelődtek és belefogtak a munkába. Egyszer csak megpillantották a Csetényi tekintetes úr kövéres alakját feljük közeledni. Elhallgattak és szörnyű iparkodást mutatva, üzték a munkát. Az úr hozzájuk érkezett, megnézte a vermet:

— Estére készen lesz, ugye?

— Készen.

— Jól van, csak iparkodjanak.

Azután bement a másik dinnyés-verembe. Nemsokára két furcsa öltözetű figura közeledett az emberek felé. Egy-kettő közülök fölütötte a fejét és csodálkozva bámulta az érkezőket:

— Micsoda csudák ezek? — tanakodott Bolemán.

Kopa János eltalálta, hogy mik:

— Kéregető templomos tótok.

— Csakugyan.

A darócruhás tótok oda érkeztek a dolgozó emberekhez: Egyiknek a kezében persely, a másikéban pedig a hatósági aláírásokkal, pecséttel ellátott gyűjtőkönyvecske. Tótos, nehéz beszéddel elpanaszolta a perselyes, hogy leégett a templomcskájuk, újat akarnak építeni, arra gyűjtenek.

— Hát nem éppen a legjobb helyen gyűjtenek, — mondta nevetve Kopa János és rácsapott a mellénye zsebére, annak jeléül, hogy egy garasa sincs.

— Ha még kocsmára gyűjtenének! — évődött Kenderes.

— Templom nélkül is el lehet lenni — mondta egész komolyan Bolemán.

— Kérjen a tekintetes úrtól, az maga is *luteránus*, az majd ad maguknak.

Ezt Csengős mondta, mindnyájan nevettek rajta.

Ebben a percben lépett ki Csetényi a veremből. Odalépett a tótokhoz. Azok éneklő alázattal köszöntötték. Rögtön látta, hogy kik-mik s mit akarnak:

— No, jó emberek, hát leégett a templomuk?

— De bizony, jó uram! Egyetlen templomunk.

— Aztán szeretnének újat építeni?

— Szeretnénk, szeretnénk, csak pénzecskét adjon hozzá a Jóisten.

— Bizony, a Jóisten. Hát mennyit gyűjtöttek már?

— Keveset, keveset...

És nyöszörgősen siráncokztak a tótok.

Csetényi elkérte a könyvet, átvizsgálta, azután maga is beleírt valamely összeget és benyúlt a zsebébe, pénzt dobott a perselybe.

A tótok hálálkodtak, hajlongtak, énekelve beszéltek, aztán megindultak. Csetényi mosolyogva ballagott utánuk.

A parasztok álmélkodtak. Zsidó ember luteránus templomra pénzt ad!

— Még ilyent se pipáltam!

Kopa János maga sem tudott mit gondolni:

— Hátha ki akar térni, oszt éppen luteránus akar lenni.

— Dehogyan akar!

— De hát akkor hogyan adhatott pénzt a perselybe? — kérdezték egyszerre ketten is.

— Biztosan van ebben is valami huncutság, valami zsidó svindli.

A többiek tagadólag rázták a fejüket, Bolemán feddőleg szólt Kenderesre:

— Ugyan ne jártassa már kend azt a csúnya száját!

Kenderesből gyűlölködő, dacos és konok düh tört ki:

— Már pedig svindli van mindenben, amit a zsidó csinál!... Mit tudják azt kendtek! Hátha teszem zsidók égették fel azt a templomot!

— Ugyan! Ugyan! — ámultak el valamenynyien.

És hitetlenül rázták a fejüket, de mégis furcsa, kutató, értetlen és gyanakvó tekintettel meredtek bele a kék levegőbe.

Már akkor is voltak egykrajcáros, lélekmérgező ujságok!

Kósa Lajos: Szent adomány

*Szent adomány a gyengeségem,
Kegyes ajándék, erős fegyver;
Vele könnyen, kacagva végzek
A földi erőkből oly nagyokkal
S a lélekben oly kicsinyekkel!*

*S bárki elhagy, a hit velem van
És meg nem törhet senimi, senki,
Mert minden, ami igaz élet,
Az én erőmet, az én erőmet:
A gyengék örök igazát zengi.*

Wilhelm Wachtel (Wien): Judit

SZENES ERZSI: INDULÁS

ég nem tartok ott, de tudatosan tudom, hogy hogyan adódik majd. Lassan bontakozó novemberi ébredés lesz. A fény viaskodni fog egy kissé a sötétséggel az érkező virradatban. A házak lehelettől érintett ablakaikkal maguk elé bámulnak, mint fátylasszemű álmodozók és csipkéstestű ködbe lesznek bugyolálva.

Én a szobám közepén állok és lélekzetviszsafojtva, áhítattal lesem a betáncoló fénysávokat, amint fokozatosan reáborítják mindenre a világosságot. Mintha magamba akarnám őket fogadni és fel akarnám szívni őket. A kezemet a szívemre fogom szorítani és szent remegéssel magam elé betüzöm — dereng. Azután kilököm a két karom a levegőbe, mint egy fogadó-kapút és felnevetek, belülről jövő széles kacagással. Felrángatom magamban a bemohosodott gyermekkacajokat és szívből, őszintén kacagok... — Azurországnak most már elérlek! Megyek! Oh, Te miattad nem nyíltam meg itt senkinek és körülbástyáztam magam a Te utánad való vágyakozással. Mert Te belőlem való vagy és én teremtettelek. Neked van a legkékebb eged és olyan meleg napot kívántam reá, amely alatt dideregni sohasem lehet. Nagy kalászos táblák érnek alatta és én leszek a nagy arató. A Te virágaid különösen édes illatúak, ha fölējük hajolok, kihajtanak bennem a mesék. A földed puha, mint egy kibélelt fészek és nem fogok rajta elvágva hanykolódni, mint parányi sajka háborgó tengeren. Sima lesz a lelkem, nyugodt mint a tó tükre, melyben a hold csinosítja magát. Oh, most már elérlek, a határidben járok-megyek!

Mindez ki fog buggyanni belőlem, mint egy utat vágó zuhatag — örömpesve. És úgy tűnik majd, mintha a lelkemet hírmondónak előre küldeném. A szobám közepén fogok állni, így kitárt karokkal öntudatlanul sokáig, — egy hosszúra nyúlt pillanatig. Míg valahonnan messziről a szívemhez hirtelen lökés érkezik. Tompa, de súlyos ütés. A szemem révülten maga köré tekint és két felnyújtott karom, mint élettelen test, visszazuhan. A semmit érzem, amiből a lelkemet egy pillanatra kiemeltem a vakító világosságba. A körém merevedett semmi csigalassan mozogni kezd. Kiszínesedik a szürkésege, alakjai lihegve lélekzenek körülöttem, — a semmi él...

Két ember alakja rajzolódik elém. Felējük hajolok szívszorongva, belém akasztják a tekintetüket. Szentek, fájdalomban szentté avatódtak. Elkezdnek élni körülöttem, értem. Be akarnak rámozni az életükbe mint egy képet, hogy robotos munka után rajtam üdüljön fel a szemük. Kérges kezükben virágot hoznak, arcuk veritékével nekem öntözgették virulóra, hogy mosolygósan járassak körülöttük. Sötét haraggal köte-

let vernek, hogy pórázon vezethessenek és hozzá akarnak kötözni önmagukhoz. Mert ők ketten az apám és az anyám.

Zsörtölődnek, kérnek, könyörögnek. Megnyirbálják az álmaimat, megnyesegetik a szárnyamat. A kezüket tördelik, mosolyognak, könynyeket hoznak, panaszokat és sóhajokat. Oh, hogy belémégetik ezt az alattomos szörnyűtust, ezt a gyönyörűségesen szent hiábavalóságot!

Az apám jön most egyedül. Belenézek a szemébe erősen, mélyen. Ezeket a szemeket, végtelen szeretetben és fájdalomban élém csillanókat magamba skatulyázom. Ha Azurországnak hunyorgat majd a nap, mellém áll a szomorúság és fekete port hint a szemembe, látni fogom őket. A fejemet békésen a keze alá hajtom, hogy mélyről jövő, szeretetben fogant szavaival reám olvassa az áldást és magam elé betüzöm a lelkem értelmezése szerint.

„Kiveszem a szívemet és Neked adom, ha hajléktalan lesz a lelked, mentsvárad legyen!...”

Azután élém csúcsosodik az anyám, utánam nyúló két, vonagló karja mint egy kétségbeesett, vergődő tekintet. Magamba zárom ezt a befelé csukló, hosszú sikolyt — hiába!...

„A testedből való test vagyok, de ki kell szakadnom belőled az álmaim és a lelkem hívó szentsége miatt. Nem lehet utam a te utad, mert lelkemet markomba szorítottam mint egy kötőré kalapácsot és új mesgyét törtem magamnak. Oh, tudom, hogy olyan leszek neked mint egy szakadatlanul kiújuló seb és öntesteden fogod hordozni ezt a sajgó fájást. De vissza mégse mehetek!... És a végső láthatáron belémrögződik ez a két utánam merevedő kar mint két felkiáltó jel és utánam kiabálja. „Ha megtépáz a vihar odakünn, fogódzz belém mint védő korlátba, támaszul akarok szolgálni Neked!”

És látásra tágunak a szemeim és megnyílik a fülem a szeretet dorombolására. Mennyi felkínált jóságot töltam magam mögé, mennyi élém halmozott szerető gondoskodást! Mennyi nekem szentelt áldozatról térítettem le a pillantásom, mert a Te messziről hívó arany szemedbe mélyült a tekintetem, Azurországnak! Oh, az ablakok szárnyát kellene kifeszítenem, hogy körém tódulhasson mindaz, amit én látni nem akartam. Rajokban érkezzen minden, hogy most magamnak mindent életre melengessek. Kifeszíteni az ablakot és felbámulni az égre! Hiszen egy darab kék ég ide is jutott! Végig szaladni az utakon, melyeket eddig lépéssel mértem, a talpammal őket simítani. Hozzádúlni a fákhöz öleléssel és kézbe fogni még néhány kavicsot. Az embereknek a

Munka után a szentföldi kolontán

Wilhelm Wachtel (Wien)

Feterabend in der Kwuzah

szeme közé nézni és megsimogatni a kezüket. Mindnek, barátnak, rosszindulatúnak, gáncsolónak, mindnek külön-külön. Mert ezek hozzám tartoztak mint a kezem a testemhez, beszippanítottam őket a levegővel, körém fásultak mint régi bútorok, kiolvastam őket mint betűs könyveket és elraktároztam őket egy poros könyvespolcra. De mégis, köszöntek, hajlongtak, beszéltek. Közéjük születtem és közülük vágytam el Azurországba. És most mindezt le fogom hántani magamról mint egy hurkot, hess, hess, mert most elrepülök! . . .

Két kis ittragadt értő barátomnak a haján végighúzni az ujjamat és megcsókolni a szemüket. Két kezüket egymásba fonni és szólni megindultan: „legyetek jók, mert én most elmegyek! . . .” Meg-

ölni a napot gondolatban, mert mire kilép ma egész körével, én már a határnál leszek. Megsimogatni mindent, ágyat, asztalt, zongorát, megüresedett helyemre visszanézni. Beosonni valakihez, akinek a számára kialudtam, kezembe helyezni a kezét és csodálatosan meleg szavakat elébe ejteni. Oh, mindezt majd tenni akarom és el fogom végezni magammal belül.

Oda fogok rohanni a tükörhöz, képmásomba fúrom a tekintetem, egészen közelről magamba figyelek és erősen szemügyre veszem magam. Mert most itt hagyom magamat, aki eddig voltam ebben a tükörben, minden hozzámszegődött volt pillanatommal itt maradok. Belemásolom magam a foncsoros testű üvegbe mint egy levonóképet, mert én most kifutok önmagamból . . .

JUHÁSZ ÁRPÁD: OTTHON... KISVÁROS

igyzat, egy perc és a végtelen erdők szörnyű ásitással elnyelik a várost. Az erdők orgonája millió síppal zenél, sötét áradása a hangnak, bomlott, buja, beteg muzsika. Nincs kezdet és nincs vég. Egy iszonyú tompa harsogás ez az idők homlokába fúrva. Erős, izmos, vad, komor bika rohan így a mezőn át. Szarvai a földet túrják. Mingyárt felökleli a várost. Az erdő ordít:

Se-e-gít-ség!

A város nyugodtan, csöndben szendergi le apró életét. A város nem tud semmiről, nem érti a veszélyt. Ha távoli felhők jeleket intenek a messziből, az emberek boldogan néznek össze és azt mondják: szívárvány! Csak az erdők zúgnak sötéten, a sziklák roppant némasággal tépik föl testüket a meztelen magosságnak s az emberek érthetetlen boldogsággal mosolyognak.

Most otthon voltam, ifjúságom szigetén, reménytelenül, fájdalmasan. Belenéztem a Drázus

szaladó vizébe, a régi kertekbe. Magamat kerestem. A kisiút, aki este Mózes második könyvével hóna alatt siet az öreg tanítóhoz a Váraljai-utcába.

— Barátom — mondtam egy vézna, fekete gyereknek, — látod, itt laktál. Ez volt itt a gyár. Az első emeletről két meleg asszonyi szem figyelt le az utcára, mikor eltűntél az iskola felé.

A gyerek értelmetlenül, csodálkozva nézett rám. Kérdeztem: — mit gondol? — Nem akarta megmondani. A gyerekek és az erdők sosem árulják el titkaikat.

A főtéren csönd volt. Az öreg házak nyitva, mint a templompadokon az imakönyvek. Kerestem valakit, egy öreg zsidót. Gyerekkoromban mindig megkergették a fiúk, bolond volt szegény, ijedt, kalimpáló kezeivel, fehér, nagy szakállával.

— Ruszi pridu! Ruszi pridu! — kiáltozták rá s az öreg tehetetlen, rémült meneküléssel törtetett el a sovány, szűk utcák kacskaringóiba.

Ruszi pridu! Jönnek az oroszok! Halálos dermedést öklözött belé a mondat. Anyám nem engedte, hogy én is bántsam az öreg zsidót. Megtiltotta. Tőle tudtam: az öreg 48-as honvéd volt, már akkor is szép sűrű szakál fedte arcát, de ez a szakál még barna volt, a férfiaság kemény dísz. Az oroszok elfogták és megkínózták a zsidó honvédet. Azóta menekül rémülten, ha hallja, hogy jönnek az oroszok.

Most hasztalan kerestem a folyton menekülő, kalimpáló kezű kis öreget, a kiáltozó gyerekeket: „Ruszi pridu! Ruszi pridu!” Az öreg meghalt. Egy este hajszolt, riadt lélekkel esett el a templom előtt. Odaát valószínűleg találkozik a cárral és hatalmas tisztjeivel, akiknek kezéből azonban már kiesett a kancsuka.

De találkoztam Herschelével. Milyen furcsa az élet. Néha bolond dolgok esnek meg az emberrel. Herschele valaha engem is tanított. Akkor Weisz tanító úr volt a neve. Mindig nagy könyvekkel járt a hóna alatt, utcán, otthon, templomban, vendégségben, mindenütt nagy könyvek közt járkált. Nem ült, vagy állt köztük, sose, mindig jött-ment, járkált, mozgott a könyvei közt. Azt hiszem, még alvás közben se feküdt le. Azt is járkálva csinálta.

Weisz tanító úrból azóta Herschele lett. Most is bejött a kávéházba, kicsit hajlott háttal, félszegen, maszatosan, zsíros ruhában, pedig valamikor mindig tiszta volt, a felesége nem eresztette ki másként az utcára.

— Jó napot, tanító úr — köszöntöttem, de értelmetlenül csodálkozott rám. Valaki figyelmeztetett, nevezem Herschelének, csak ezt a nevét ismeri már.

Herschele odajött hozzám.

— Brauchen Sie tausend Dollar?

Wilhelm Wachtel (Wien)

Gässchen in Alt-Jerusalem

Utdcska Ó-Jeruzsálemben

— Elkelne — mondtam mosolyogva. — Akadna éppen helye nálam.

— Itt van — mondta Weisz tanító úr és egy piszkos, gyűrött, fehér papírdarabkát kapart ki a zsebéből. — Tessék. Ezer dollár.

Azzal ment tovább egy másik asztalhoz. A szomszédom magyarázta:

— Weisz tanítónak meghalt a felesége, az öreg sokáig búskomor volt, aztán lassan agyára ment a dolog. Most a gazdagoktól váltókat kér, sok ezer dolláros váltókat és elosztja a szegények közt. Persze csak üres papírdarabkákat kap s azokat osztja szét is.

Valahogy nagyon belémszaladt Weisz tanító úr tragédiája, szerettem volna elfutni innét, ki az erdőkbe, a hegyek közé és versenyt bömbölni a fákkal, széllel.

Szomszédom észrevette. Vagy csak sejtett valamit. Csöndesen mondta:

— Barátom, nem mindegy? Mi is ugyanazt csináljuk, mint Herschele. Maga verseket ír, Herschele váltókat. Én — (ügyvéd volt a szomszédom) — reménysugárral világítok be életükbe, ha bajban vannak a szegény kis zsidók, Herschele meg dollárjaival árasztja el őket.

Legyintett a kezével.

— Mindegy. Ugyanaz.

Az esti sötétben kint csavarogtam a város végén. A zsidótemplom fekete köveket, tompa vonalakat rajzolt a levegőbe. A kertajtó nyitva. Az ösvény kavicsa zörgött a lábam alatt. Az éjszaka nagy csöndben, fülledt némaságban nyújtózott el, fönt pár csillag szikrái keverték a vén-asszonyok kártyáit. A templom körül a kis kertben minden ugyanolyan, mint huszonöt éve! A fák, padok, a fű, szomszédban az árvaház. Itt van az öreg diófa is, alatta a kerek paddal. Jom Kipurkor ezen ülve, lestük a föltűnő esti csillagot, éhes gyerekek. Merre van már az az esti csillag? Néha azt hinném, hogy a csillagok élete is csak oly rövid, mint a magamé. Életem minden szakaszának megvolt a külön csillaga. Mikor éjszakánként egy asszony álmát lestem a horizonton keresztül fölfeszített idegekkel, kiszemeltem a végtelen boltján egy sárga csillagot s minden este pontosan rátaláltam. Mikor eltűnt, elmaradt az asszony, elfelejtettem megkeresni a csillagot. Azóta elveszett, eltűnt a csillagrengetegben. Vége. Melyik volt? Hát melyik? Elfelejtettem cédulát kötni a csillag sarkantyújára, hogy később ráismerjek, pedig biztosan most is itt ragyog Rozsnyó felett.

A sötét utcákon bolyongtam. Milyen jó néha visszatérni a gyerekevekbe! Egyedül, magányosan bolyongani bennük, mint egy feltámadt halott. Néha furcsa, elfelejtett hangok szöknek föl egy kőből, egy kapumélyedésből, egy leeresztett zsugátérből. Az ember szeretne leülni a kis törpe hangok mellé s talán sírni is tudna.

Valaki jött mögöttem. Hirtelen megálltam.

Wilhelm Wachtel (Wien)

Sussman Benj. betalfa-i chaluc Chaluc Benj. Sussman in Bet-Alfa

Egy úr kopogott botjával a kockás kövezeten. Mellém ért. Megállt.

— Á — mondta — szervusz!

És mint aki azért mégsem egész biztos a dolgában:

— Jó estét. Ugyebár...

Aztán már belémkarolt. Szinte rohantunk az utcákon át.

— Rögtön megismertelek. Pedig már hány éve nem találkoztunk? Húsz. Ugye húsz?

És sok mindenről beszélt, gyorsan, összevissza.

— Az apám képviselő volt azóta, azt tudod? Egy darabig magam is szolgabíróskodtam. Most gazdálkodom. Megnősültem. Van egy gyönyörű kis kölykőm. Hát te, pajtás?

— Én? Én?

Valami szörnyű riadalom dobolt fel az éjszakából. Én? Én?

— Persze, ti ott Pesten... Az más. Nevetett.

— Nektek könnyű.

Eszembe jutott a dzsentry-polgármester fia. Ő volt a legerősebb az osztályban, mindig buza-
kalászt hordott a kalapjában.

— Holnap eljössz hozzám. Föltétlenül. A feleségem is örülni fog. De most benézünk pohár borra a Fekete Sasba.

A Fekete Sasban szálltam meg. Rozoga kis szálló. Földszinten van a kávéháza.

A világos ablakokon keresztül cigányzene, ének ömlött ki.

*„Tulsó soron füttyül a zsidó,
Azt füttyüli, van-e eladó?”*

Boros, mély hang énekelte. Rekedten jött ki az utcára a hang.

Barátom hirtelen megállt.

— Nem megyek be — mondta.

— Miért? — csodálkoztam.

— Hallod?

Bent nevetés csengetett s a borízú hang újra beledorbézolta a cimbalomba a nótát: „Tulsó soron füttyül a zsidó...”

— Tudod, ki ez? A Braun korcsmáros fia. Együtt járt velünk négy osztályt a gimnáziumban. Most Bélaházinak hívják. Irnok a járásbíró-ságon. Utálom. Nem megyek be. Most ő a keresztény. A tizenhárompróbás. Engem megvásároltak a zsidók.

Maga is nevetett.

— Várlak holnap. Ebédre. Jó?

Csendesen siettem föl a szállodába a rozoga, nyekergő falépcsőkön. Vigyázva, hogy ne recsegniessenek a lépcsőfokok. Nem akartam zavarni Blau-Bélaházi úr mulatságát.

Somlyó Zoltán:

A tisztaságnak fénylő ormán...

*Testvéreim: ki tehet arról,
hogy ti ott vagytok, én meg itten?
Hogy ti mindig a földön jártok,
én meg csak az Egekbe' hittem?*

*Ki tehet arról, hogy ti eggyek
nem voltatok vélem a jóban?
És ellenem törtetek orvul
viharban, sülyedő hajómban?...*

*Nagy volt a szél: be kelle vonni
szívem dús selymét: a vitorlát...
El nem felejttem néktek ezt a
keserves leckét, lelki tornát!*

*Hajóm után ne nézzetek ti
keserű arccal, gyűlölettel.
Magamra hagyva, szállok én a
mély és titkos vizek felett el.*

*S ha majd az alkony rámbiborlik,
kifeszitem tán még vitorlám:
hogy intsek néktek egy utolsót
a tisztaságnak fénylő ormán...*

Két chaluc Bét-Alfában

Wilhelm Wachtel (Wien)

Zwei Chaluzim in Bét-Alfa

A MISKOLCI ZSIDÓ CÉH

Régi elhagyott könyvtárakban kutatva, porlepte, elsárgult iratsomag akadt kezembe és meglepődve olvastam rajt a címet: A miskolci zsidó céh.

Azt hiszem lapunk olvasóközönsége szívesen veszi, ha az egykori hirneves miskolci céh emlékének, mint különleges specialitásnak, néhány sort szentelünk. A miskolci zsidó céh megalakulását hadd beszélje el leg-hitelesebben a céh jegyzőkönyve maga:

„Az egyezernyolcszázharminchatodik (1836) esztendőben Junius ötödik napján a helybeli Izraelita többnemű Mesteremberek öszve gyűlvén, melly Gyűlés alkalmával megfontolván, miután hogy még Ezer-nyolcszázharminchardik (1833) Esztendőben az Izraelita Mesteremberek egy egyesülést formálván, de annak utána lassankint azon jó rend elfelejtetvén és el is semmisedett, de a mai napon ujjonnan mind-egyik felébredvén azon jó rendet feltartani szorosan köteleztetett, mely kötésnek Másolatja ezennel le iratván, úgy mint:

Alább irttak ezen I. N. Borsód Vármegyében ke-belezett Miskoltz várossában lakó többnemű Izraelita Mesteremberek komolyan fontolóra vévén azon te-mérdek visszaéléseket s az ezekből eredett káros kö-velkezéseket, mellyeket a közöttünk eddig soha meg-állapítva nem volt s a jó rendnek fenntartására el-kerülhetetlenül szükséges Rendszabások hijányából szo-morúan kellett tapasztalnunk s viselnünk — a közöt-tünk uralkodott rendtelenségek elenyésztését szivünk-ben viselve, a mai napon egybegyülekezvén egyenlő közakarattal abban állapodtunk meg, hogy az 1813-ik Esztendei április 6-ikán 7262-ik szám alatt költ ke-gyelmes Intéző Levélben, a Céhek részére kiadott Cikkelyben foglalt Rendszabásokat általánosan és pontról-pontra magunkévá téve, azoknak pontos meg-tartására szorosan kötelezzük magunkat. Hogy pedig ezen öszve egyesülésünknek valódi sikert szerezhes-sünk, ezennel magunk közül köz bizalommal nyolc Mestereket kiválasztatunk, kik a jó rendnek fenntartására felügyelni s a Cikkelyben meghatározott Rendszabások megtartását eszközölni kötelesek lesz-nek.“ Szép reményekkel kezdi meg az ifjú céh műkö-dését. Alakulásának nehézségeit szerencsésen leküzdi, napról-napra szaporodnak tagjai, úgy hogy alig egy hónapi fennállás után már ezt foglalhatták jegyző-könyvbe: „Hála légyen a jó Istennek és a Kegyes Tör-vény Hatóságnak, hogy olly lábon áll már a mi Cé-hünk.“ A miskolci zsidó céh szervezete demokratikus volt, jegyzőkönyveiben a közgyűlések igen sokszor a következő körülírással vannak jelezve: „Felsőbbi rend-szabások s bevett szokások értelménél fogva é mai tar-tandó Köz-Gyűlésbe a Céhtagok jelenlétébe és a Céhláda nyitása alkalmával . . .“ stb.

A mesterek tanácskozása mindig a céhláda fel-nyitásával kezdődött. Amíg a láda nyitva volt, addig tartott a gyűlés, amelynek tartama alatt a zajongás, illetlenkedés, veszekedés, sőt még az asztalra könyö-kölés is szigorúan tiltva volt s ki a tilalmat megszegte, a céh „igazságát“, azaz büntetését vonta magára. A miskolci zsidó céh ládája három kulccsal záródott, az egyik a főcéhmester, a másik az alcéhmester, a harma-dik a legényosztó birtokában volt s a ládát a főcéh-mester házában őrizték, onnan vitték el mindig a céh-gyűlésbe. Benne tartogatták a céh egész levéltárát (archivumot).

Zsidó rendőr Tel-Avivban

Wachtel (Wien)

Jüdischer Polizist

A miskolci zsidó céh Rendszabásaiban többek kö-zött ezeket olvassuk: a céhtag csak hitközségi tag lehet és megfordítva, sőt a mesterjogot egyenesen az u. n. „templomi ceremoniale“-jusstól teszik függővé. Vagyis a céh tagja csak az lehet, ki jámbor és a mó-zesi törvények pontos megtartása által kitűnő privát életével a hitközségi tagok köztiszteletét, becsülését és elismerését tudja kiérdemelni, a „ceremoniale-juss“ ugyanis ezt feltételezi. A hitközség, a „Communitás“ tetszésébe lépzen azon Mesterembernek az ide való lakását megengedni, vagy sem, de a Céhünknek semmi-képen jusa nintsen valakit, akinek a Templomi Cer-monali jusa nintsen, vagy idegent, vagy pedig nótelent a Céhbe Mesternek a Communitas hire és engedelme nélkül bé venni, de ha a Communitás az ide való Mes-terség folytatását valakinek megengedi, a Céhbe is beveendő lépzen. Céhüléseken vallási dolgokról vitat-kozni vagy a hit dolgait bírálat tárgyává tenni, a fő-rabbi által kibocsátandó Hit és Templomi Cermoniali jus elvesztésének terhe alatt tilos.

A miskolci zsidó céh jegyzőkönyvei 1862. évi március 13-iki dátummal záródnak le. A céh 1870-ben megszűnt, illetve átalakult izraelita ipartársulattá, mely azonban már nem ipari, hanem speciális humanitárius célokat szolgált derekasan és elismerésre méltóan.

Érdekes, hogy a miskolci zsidó céh hasonló céh alakítási törekvésekre impulzust adott. 1851-ben Eger-ben a zsidó iparosok szintén céh-alakulás tervével fog-lalkoztak és a miskolciakból kérték mintául a statutu-mokat.

Rimaszombat, 1925.

Schlosz Lajos.

KOVÁCS KÁLMÁN: EMBERTŐL — EMBERIG

Játék egy felvonásban.

A GRÓF }
ÁDÁM } lengyel arisztokraták, rokonok
MIRRA IVANOVITS varsói színésznő
JOSELE öreg zsidó
KÉT PARASZT.

Történik Vilna vidékén, háború és forradalmak után napjainkban. Délután játszódik le minden. Alkonyulás idején. Az árnyék egyre több. Bokrokkal szegélyezett rét az Ádám birtokán. Köröskörül országút.

Josele fekszik a réten. Autótülkölés hallatszik. Josele néha felüti fejét, mintha sóhajtana. Nyög. A tülkölés közelebb jön. — Férfi-kacagás. Gép berreg. Mintha közel járna a kocsi, mintha meg is állana. — Hangok hallatszanak. — Josele ijedten ugrik fel, szétnéz, a bokrok mögé fut.

Mirra jön könnyű nyári ruhában, széles kappal, napernyővel. Kissé unott, minden mérészsége ellenére is rezignált. Mögötte a gróf sportruhában autós szemüveggel, huszonnyolc éves, szőke.

A GRÓF (*megáll, körülnéz*): Ez az Ádám kedvenc helye, parkon kívül eső részlet. Itt van a birtok végső határa. (*Maga köré mutat.*) Csak néhány gazdasági épület... és az országút. (*Mirra felé fordul.*) Tetszik?

MIRRA: A szabadban mindig jól érzem magam.

A GRÓF (*kedvetlenül*): Miért kínozz?

MIRRA: Nem nyugtatta meg a válaszom? Pedig egyszerű. (*Leül egy csonka fatörzsre.*) Szeretem a természetet.

A GRÓF: Mennyi közhely. Maga lebecsül engem Mirra. Úgy bánik velem mint egy gyerekekkel. (*Elkeseredéssel.*) Engem ez nem nyugtat meg, nem. Engem ez felháborít!

MIRRA (*hirtelen feláll*): Ha a személyem ennyire nyugtalanítja...

A GRÓF (*közbevág*): Kérem ne folytassa, hiszen tudja, nagyon is jól tudja, mit jelent nekem, hogy itt van velem, hogy itt ül mellettem...

MIRRA (*újra leül, ernyője hegyével játszik a homokban*): Igazán nem értem (*felnéz a grófra*) ... nem ... nem.

A GRÓF: Szeretem magát.

MIRRA: Minden esetben meghallgattam.

A GRÓF: A világ legközömbösebb arcával.

MIRRA (*csökönyösen*): Én meghallgattam.

A GRÓF: De közben ki tudja mire gondolt...

MIRRA: Hogy én mire gondolok, kedves, azt csak nagyon kevesen tudják...

A GRÓF: Szóval vannak, akik tudják.

MIRRA: Nem nagy művészet az egész.

A GRÓF: Ez újra az, amit nem értek.

MIRRA: Az élet tudná magával megértetni.

A GRÓF: Mirra én mindezt nem értem, nem ravaszkodom, nem akarom megkörnyékezni, én szeretem magát.

MIRRA: Szeretője leszek.

A GRÓF: Mirra...

MIRRA: Amikor akarja.

A GRÓF: Akadályt akadályra halmoz...

MIRRA: Szeretője leszek.

A GRÓF: Ennyire lebecsül?

MIRRA: Mit kíván?

A GRÓF (*hangja remeg*): Engedje, hogy meghódítsam magát. Én tudok az asszonyok nyelvén. Maga az első, aki megbabonázott. El-némultam. Oldjon fel a varázs alól! Könyörgöm, egy kis melegséget Mirra.

MIRRA: Minden helyzetet megérték, minden helyzetet vállalok. De hazudni, kedvesem, hazudni még magáért sem fogok.

A GRÓF: Hazugság volna?

MIRRA: Megalkudtunk. Nem csapom be, ha még olyan nagyon is akarná.

A GRÓF: Legyen megértő asszony. Ne állítson csúnya és hideg szavakat maga elé őrizetül. Nem tud rám mosolyogni, egy ilyen szép, meleg nyári napon?

MIRRA: Komédiát kíván tőlem. Színésznő vagyok, magának is játszhatnék valamit. De nem, én takarékoskodom az energiákkal.

A GRÓF: Milyen kegyetlen...

MIRRA (*indulatosan*): És én... én... engem ki kérdez? (*Keserű mosollyal.*) Nem azért mondom... nem akarom részvétét igénybe venni... csak jelentkezem, hogy én is itt vagyok és még sokkal többet nélkülözök mint maga. (*Felnevet.*) Sokkal többet.

A GRÓF: Mirra...

MIRRA (*hirtelen közbevág*): Kiméljen meg! Nem érzi, hogy milyen kerítő íze lenne most a legcsekélyebb szánalomnak is.

A GRÓF (*rezignáltan*): Hallgatnom kell?

MIRRA: Beszéljen a derbyről.

A GRÓF (*sóhajt, nyugtalanul*): Amint kívánja. A bejárat előtt sok autó és kocsi. Mindenki díszben. A versenytéren maga után kérdezősködtek.

MIRRA: Micsoda tapintat. Csak vallja be, a végén már bosszankodott. Magánál érdeklődtek mindannyian. Igazam van?

A GRÓF (*halkan*): Igen.

MIRRA: Varsóban úgy tudják, hogy már is a szeretője vagyok.

A GRÓF (*izgatottan*): Mirra, magának tudnia kellene, hogy én semmivel sem járultam hozzá ennek a hírnek terjesztéséhez.

MIRRA: Félreért, nem magát gyanúsítom. Ők helyesen kombinálnak.

A GRÓF: Miért mindez?

MIRRA: Én nem ellenkezem. Én tudom mi a kötelességem. Szeretője leszek, amikor kívánja.

A GRÓF *(sóhajt)*: Mindig ugyanaz. Úgy hiszem, ön a derbyről kívánt beszélni.

MIRRA *(idegesen)*: A bűnbak én vagyok. Ezt is vállalom. Menjünk tovább. Lohengrin?

A GRÓF *(megadással)*: Nem felelt meg a várakozásoknak.

MIRRA: Lemaradt?

A GRÓF: Második lett. Villám vezetett.

MIRRA: Lovagolta?

Kis szünet. A gróf idegesen fel és alá jár. Valami kinozza belülről, némi küzdelem után megszólal.

A GRÓF: Lohengrin a Königsberg lova?

MIRRA: Úgy hiszem.

A GRÓF *(izgatottan)*: Bocsásson meg, egy kérdésem lenne, egyetlen egy.

MIRRA: Parancsoljon.

A GRÓF: Maga tudja miről van szó.

MIRRA: Még csak nem is sejtem.

A GRÓF: Azt mondják...

MIRRA: Mit mondanak többek között?

A GRÓF: Mirra segítsen, ne engedje, hogy vergődjem a szavak között!...

MIRRA: Csak bátran beszéljen!

A GRÓF: Hogy annak a versenyistálló-tulajdonosnak, annak a Königsbergnek...

MIRRA: Szeretője voltam-e?

A GRÓF *(leverten)*: Nem így akartam ezt kérdezni.

MIRRA: De ez lett belőle.

A GRÓF: Tudna erre felelni?

MIRRA: Jegyezze meg magának, én mindenre tudok.

A GRÓF: Anélkül, hogy ez engem érzékenyebben sujtana?

MIRRA *(mosolyog)*: Ó mi ez a titkos ellenszenv. *(Mint aki hirtelen eszmél.)* Vagy úgy, a fajtisztaság öntudata ágaskodik önben. Tudhatam volna.

A GRÓF: Mirra!

MIRRA: Különben nem értem, sohasem titkoltam, én is zsidó vagyok.

A GRÓF: Maga asszony, szép asszony, az más, az egészen más.

MIRRA: Szóval a nemi életben nincsenek disztinkciók. Köszönöm, jó lecke volt.

A GRÓF: A kérdésem, a kérdésem felelet nélkül maradt.

MIRRA: Ó, most már nem is válaszolok.

A GRÓF: Kínozz?

MIRRA: Kínoztatja magát.

A GRÓF: Szenvedek.

MIRRA: Rosszul teszi. Szenvedni nem főúri passzió.

A GRÓF: Mirra értse meg, én szeretem magát. Mit jelentenek nekem a világ összes faji

elméletei, mit az én személyes érzésem emberekkel szemben, felekezettel szemben. Én szenvedek. Szenvedek, amikor apró kérdésekkel kell zaklatnom. Hiszen maga mindent mond és ugyanakkor semmit sem. De én megmaradtam férfiúnak, én... én féltékeny vagyok s félttem magát a multjától, félttem magát mindenkitől.

MIRRA *(hidegen)*: Saját magától féltsen.

A GRÓF: Átolvasztani a maga keménységét, hiszen megközelíthetetlen.

MIRRA: Amikor kívánja, szeretője leszek.

A GRÓF: Hiszen éppen ez az, ami nem engedi, hogy eljussak magához.

MIRRA: Nem elégíti ki az, amit ígérek?

A GRÓF: Szeretem.

MIRRA: De nem akarja, hogy a szeretője legyek.

A GRÓF: Legfőbb óhajom.

MIRRA: Igent mondtam.

A GRÓF: Nem érti, bánt ennek az ígének a formája. Nem akarom magát magamhoz láncolni mindaddig, amíg érzései...

MIRRA *(halkan, egészen halkan)*: Az én érzéseim...

A GRÓF: Nem felel?

MIRRA: Ezt kérdezni önnek nincs joga. A kulisszatitkokat én őrzöm meg magamnak.

A GRÓF: Cinikus.

MIRRA: Mihelyt üzletről van szó, zavarba jön.

A GRÓF: Mert mindannyiszor többről van szó. Az életemről. *(Elkeseredett hangon.)* Ne vessen!

(Balról Adám lovagol be a színpadra.)

A GRÓF: Adám.

ADÁM: Mint mindig, most is pontatlan vagyok, egy félórával előbb érkezem. *(Leugrik a lóról.)*

MIRRA: Mint mindig, most is megzavart.

A GRÓF *(boldogan)*: Úgy érzi, ez történt?

MIRRA: Róla van szó, nem önről.

ADÁM: Ha én kérdeztem volna, rólad lett volna szó. *(Mirra felé.)* Ezer bocsánat. *(Meghajol.)*

MIRRA: Untam magam.

ADÁM: Megnehezítette munkámat. Nem tudtam megtalálni. Megbocsájt, már azt hittem menekül előlem.

MIRRA: Sok dolgom volt.

ADÁM: A színházban is kerestem. Ott sem fogadott.

MIRRA: Ez mindenkinek szól, nemcsak magának.

ADÁM: A lakásán nem akartam keresni.

MIRRA: Vajjon miért?

ADÁM: Magam sem tudom, maga talán még inkább sejti mint én.

Rövid szünet.

ADÁM: Egy öreg zsidó van erre. *(Nevet.)* Az én jószágkormányzóm. Nem láttátok? Igaz, valahányszor embert lát, a bokrok mögé fut. *(Kürtöt formál kezéből, ordít: „Josele, Josele!” Újra kettejük felé, maga köré mutatva.)* Ennek az elhanyagolt vadaskertnek ő az ura.

(Az öreg nagy nehezen kecmereg ki a bokrok mögül, félve tekint körül, meghátrál, nem mer előre jönni.)

ADÁM *(joviálisan)*: Ne félj Josele. Bántani senkisem fog. Ne bámuld azt a városi hölgyet olyan mereven, még meg fog ijedni tőled.

JOSELE *(ijedten)*: Uram...

ADÁM: Nem kell félned. Nem érted jöttök. Nem akarnak megölni téged.

JOSELE *(tágranyílt szemekkel, dadog)*: A gyermekeim...

ADÁM: Már eltemették őket.

JOSELE *(felcsukló sirással)*: Uram... Uram...

ADÁM *(szeliden, de parancsolón)*: Josele a lovam enni kér!

JOSELE *(kimegy, kivezeti a lovat)*.

A GRÓF: Ki ez?

MIRRA *(határozatlan hangon)*: Öreg zsidó.

ADÁM: Öreg zsidó, itt találtuk. A közelben, az országúton. Már több mint tíz esztendeje, hogy közöttünk él.

MIRRA *(ugyanúgy)*: Öreg zsidó.

A GRÓF *(cigarettára gyújt)*: És ennek már több mint tíz esztendeje?

ADÁM: Több mint tíz esztendeje. Az öreg esze is elmosódott kissé. Nem csoda.

A GRÓF: Te itt tartod magadnál?

ADÁM: Nna, igen. Igénytelen. A cselédek nem akarják maguk közé befogadni. Itt alszik az istállóban.

A GRÓF: Az én birtokomon ezt nem lehetne. A parasztok meglincselnének.

MIRRA *(remegő hangon, indulatosan)*: A maga birtokán... a maga birtokán...

A GRÓF: Mirra... nem értem...

MIRRA: Miattam nem lincselik meg a cselédek?

ADÁM: Mindez nem illik be tréfának. Én magam is csodálkozom, hogy a parasztjaim megtűrik. Talán mert félkegyelmű. *(Mosolyog.)* Másrészt sokat mulatnak rajta, tanyán nem igen akad más szórakozás.

MIRRA: Elég volt... elég... Ó csak ennyi egy tragikumnál... rezignált mosoly a megértés... *(kiabál)* egy ember pusztult el itt, nem értik? Egy ember. Volt háza. Volt kertje. Most hol van az a ház, hol van az a kert? Asszonya volt, gyerekei voltak. Hol vannak ők most? Egy házzal kevesebb, kerttel kevesebb, asszonnyal szegényebb, gyerekekkel árvább. A parasztok elpusztították. Mi van e mögött? Egy förtelmes éj. Egy dühös, alkoholikus éj, égnek a kazlak, a csürök, csaholnak a kutyák. Kis család elbarrikádzott ajtók mögött remegteti életét.

A GRÓF *(ijedten)*: Mirra!

ADÁM: És ennyi keserőséggel...

MIRRA: Ó nekem is vannak emlékeim. Zsidónak lenni Vilnában még csak tíz év előtt is. És Vilna előtt mennyi faluban. Remegni, mindig remegni. A korcsma. Gyermekefantáziámban bosszúálló istenné nőtte ki magát. Anyámat egyszer éjjel... *(hiszterikusan sir)* utána megölte magát. Így kerültünk el Vilnába. Nekem, a tapasztalatlannak, a falusinak Vilna, a város káprázatos volt. De itt sem bámészkodhattam el, itt is éreztették velem azt, hogy amit másnak szabad, azt nekem nem szabad. Tűrni tanultam. Most már nem remegtem, csak undorodtam.

A GRÓF *(ijedten)*: Mirra...

MIRRA *(ironikusan)*: Csak nyugalom kedves. Mi volna e mögött? Csak olyan, mint az előbbi eset. Megkergetnek egy zsidót. Jó tréfa a parasztoknak télen a padkán. Hiszen idővel én is megtanultam nevetni.

A GRÓF: Ha mindezt tudtam volna...

MIRRA: Sejtem, mit akar mondani. Ne fáradjon. Gondolja, hogy nem én mondom önnek. Egy önre nézve közömbös nő beszél, közömbös s még hozzá zsidó. Cigarettázna, mint az előbb, vagy feketét szürcsöl közben és arra gondol, vajjon miért szórakoztatják éppen ezzel a

Brindisiből

Wilhelm Wachtel (Wien)

Aus Brindisi

történettel. Tud erre felelni? Van erre válasza? Ne is feleljen!

A GRÓF (*Mirrara néz, nem felel, hosszan néz*).

ÁDÁM (*hosszabb hallgatás után, halkán*): Én azt hiszem ebben az esetben maga a kérdés is felesleges.

MIRRA (*kezdődő nyugtalansággal*): Hogy érti ezt?

ÁDÁM: Nincsenek meg nem engedett hátsó gondolataim. Csak egyszerűen, én kérdek most Mirra, miért vár itt tőlünk egy fokozottan érzékeny lelkiismeretet? Érdekünk az? Emberi érdekünk? Határozottan felelek, nem.

MIRRA: Mit akar ez a vallomás?

ÁDÁM: Ragaszkodom a tényekhez.

MIRRA: Mik ebben az esetben a tények?

ÁDÁM: Az, hogy az ember nemmel felel. Az, hogy az ember nem cselekszik önmaga természete ellen. Az ember megóvjja méltóságát. Az ember megőrzi a születése által őt megillető méltóságot. Nem engedhetünk az elvekből, mert ők gerincei létünknek.

MIRRA (*gúnyosan*): Mi ez? Racionalizált arisztokratizmus. Tanult a demokráciától?

ÁDÁM: A szükség mindenre kényszerít.

MIRRA: Mégis némileg nemesebb eszközöket ajánlanék.

ÁDÁM: Félreért. A racionális oldalát csak magyarázatnak használhatom. A valóság több és keservesebb. Mi nem tudunk megbarátkozni semminemű demokráciával. Gyűlöljük, amikor arra kényszerít, hogy terminológiáikkal éljünk. Mi már úgy halunk meg, ahogy születünk. Megbocsájtani, nehezebb nekünk mint bárki másnak. A mi igényeink a legmagasabbak.

MIRRA (*gúnyosan*): És ebből nem von vissza semmit?

ÁDÁM: Tudom, hogy mire céloz. Akikhez ragaszkodunk, akiket szeretünk, azokat kiemeljük a tömegből. Azokat kiemeljük a reális embersorokból és felemeljük magunkhoz.

MIRRA: És ha az nem akarna emelkedni? És ha az másnak érezné azt, amit ön emelkedésnek nevez?

A GRÓF (*izgatottan*): Mirra, én nem értem egészen azt, amiről szó van. Csak annyit mondhatok, hogy mi nagyon szeretünk akkor, amikor szeretünk.

MIRRA: Mondjam azt, hogy én magam is nagyon szerettem magát.

A GRÓF: Mirra!

MIRRA: Most már túl vagyok rajta, vagy legalább is úgy érzem, most már beszélhetek.

ÁDÁM (*ideges remegés fut rajta végig, rekedten szól*): Szerette, igazán szerette?

MIRRA (*enyhén mosolyog*): Magának jó metódusa van Ádám, mindig kigyógyít.

ÁDÁM (*mint előbb*): Szerette?

MIRRA: Tagadjam?

Részlet Brindisiből Wilhelm Wachtel (Wien) Motiv aus Brindisi

A GRÓF: Mit akar mondani evvel? Előbbi viselkedése?

MIRRA: Játék volt.

A GRÓF: És most... most Mirra, hogy felfedte előttem a szívét?...

MIRRA (*mosolyog*): Elmúlt.

A GRÓF (*zavartan*): Nem értem.

MIRRA: Kómikussá vált minden ragaszkodásom. Értelmetlenné minden elpazarolt érzésem. Hol van az a pont, ahol mi találkozhatnánk? Nem kedvesem, mi akkor esünk legtávolabb egymástól, amikor szeretjük egymást.

A GRÓF: Nem értem.

MIRRA: Csak két napra lehetnék a szeretője, csak addig, amíg meg nem szokta a testemet. Nem akarom, hogy nálam tanulja meg a gyűlöletet. Nem akarom, hogy nálam igazolódjék be a maguk elméletének igazsága.

A GRÓF: De mindez csak szó, csak szó Mirra...

MIRRA: Mindaddig, amíg nem valósul meg. Akkor fenyegetőbb minden egyéb valószínűságnál.

ÁDÁM: Nem tudom, pedig maga tudja a legjobban, pártatlanul szól szavam, meg lehet-e szüntetni valamit, ami magától indul el.

MIRRA: Mindent magunkba fojthatunk.

ÁDÁM: De egyszer egy nap kitör minden... és akkor?

MIRRA (*tompán*): Meghalunk.

ÁDÁM: Az emberek mindig egymás ellen.

MIRRA: Mert van bennünk valami mester-séges, ami érzéseket szül, érzésekre reagál és megmérgezi az egész életet, mintha a mi lelkünk-ből nőtt volna.

A GRÓF: De én tagadom, én mindezt ta-gadom.

MIRRA: Én nem várom meg beteljesedését annak, amitől félek. Én már rosszul jártam egy-

Nazareth

Wilhelm Wachtel (Wien)

szer. Nem akarok ismétlésekbe esni. Ádám, tud-juk ezt mi ketten?

ÁDÁM (*lehajtott fejjel*): Igen.

A GRÓF (*kinlódik*): Ádám te... Mirra?...

ÁDÁM (*Mirrara mutat*): Mi ketten...

JOSELE (*jön, mint aki gyanút fog, félve*).

MIRRA (*eléje szalad, megfogja az öreg ke-zét, megcsókolja*).

JOSELE (*rikácsolón ordít fel, Ádámhoz szalad, térdre veti magát, megkínzott állapot hang-ján vinnog*).

ÁDÁM: Kelj fel! Ne ijessz ránk!

JOSELE (*nem válaszol, fejét hátra hajtja, térdeplő helyzetben marad, egyik kezével bele-*

kapaszkodik Ádám nadrágjába, másik kezével félve mutat ki Mirrara).

ÁDÁM: Josele, a te véred ez a nő.

JOSELE (*felbődul, egész teste remeg*): A sátán... uram a sátán... asszonyruhába bujt...

ÁDÁM: Pogányul beszélsz. Ne tagadd meg őseidet Josele!

JOSELE: Van... van... van az is uram... van... van... én tudom... én mindent tu-dok... a lányom szeme véres volt... (*félszeg mozdulattal mutatja*), ott feküdt a sarokban... csak úgy feküdt ott uram... esküszöm, eskü-szöm, hogy meg sem mozdult... elhiszed uram...

ÁDÁM: Elhiszem.

JOSELE (*növekvő izgalommal*): Ott feküdt uram a sarokban, mondtam, igen a sarokban... nem beszélt, már nem beszélt (*felkiált*), halott volt, uram, halott, érted?... és kinyílt az ajtó, uram, igen az ajtó, csak fűszeres voltam uram... rövidárút is tartottam a boltban... de az asz-szonynak mindig mondtam, férjed fűszeres, egy egészen szegény fűszeres... igen uram, az ajtó kinyílt, esküszöm neked, hogy kinyílt és én úgy láttam Regina áll a küszöbön, a sógor-nőm, feleségem nővérét hívták Reginának... De nem ő volt az, uram, mert hol volt már akkor Regina. Én megszólítom őt uram, odamutatok a sarokba, a lányra, mert mondtam, ott feküdt a lány és szólítottam halkan, egészen halkan Re-gina... csitt Regina, alszik a lány... pedig nem is aludt, halott volt már akkor uram... de Re-gina nevetett, kárörömmel nevetett, a bűn nevet úgy uram, a bűn, de nem Regina nevetett, merre is volt már akkor Regina... a sátán volt uram... asszonyruhába bujt a sátán... a bűn nevetett... a bűn... az Isten küldte... az Isten büntetett... az Isten akarta így... (*Nagy küzdelem megy benne végig, egész teste megremeg mondanivaló-jában*.) Áldassék az Isten neve, az Ő neve!

MIRRA (*ideges izgalommal*): Josele, én nem nevetek...

JOSELE: Ő az, uram, esküszöm, ő az... a sátán (*suttogva*), a sátán asszonyruhába bujt... igen, ő az... ő az... most nem nevet... de nem mindig nevet a sátán... nekem már nem nevet... mert tudja, ismerem a nevetését...

Szünet.

ÁDÁM: Ki áll távolabb egymástól?

MIRRA: Mindennek a fordítottja él. Nem tudja ezt?

ÁDÁM: Maga és (*Joselére mutat*) ő.

MIRRA: Micsoda törvény lehet ez?

ÁDÁM: Az élet nem tűr harmónikus közös-ségeket.

MIRRA: Korunkat nézze!

ÁDÁM: Mi a középén állunk.

MIRRA: És nem nyujthatunk egymásnak kezet.

ÁDÁM: Mi már nem tanulhatunk egyebet. A testvériség gondolatának csupán árnyéka lopódzott belénk. Maga (*Joselére mutat*) tőle távolodott el és felénk közeledett. Bennünk megvan a hajlandóság, magában megvan az akarat. De a mi arcunkat hátra kötözték és maga mikor velünk van, a saját külön multját idézi... Josele ide nézz! Ez az asszony közületek való. Vér a véredből. Gyere közelebb! Simogasd meg a tekintetteddel! Ne félj! Nem akar megölni.

JOSELE (*meghátrál*).

MIRRA: És akik utánunk következnek?

ÁDÁM: Azok nevetni fognak rajtunk. Olyan ez, mint a Columbus-tojása. Ha talpra állítod, megvan az élet valóságos értelme. Mi fantomokat kergetünk, mert mi volna egyéb a mult? A nemzedék, akik jönnek, belenőnek a jövőbe. Nekik megszokott lesz az, ami nekünk ma még heroikus.

JOSELE (*izgatott, némi szünet után megszólal, dadog*): A sátán asszonyruhában...

MIRRA: Maguk most rajtam mulatnak?

A GRÓF (*a megkinzott ember hangján*): Mulatni?

MIRRA (*Joseléhez közeledik*): Én is... én is...

JOSELE (*mint, aki tisztátalantól retten vissza*).

MIRRA (*remegő izgalommal*): Nekem magamnak is... igen magamnak is...

JOSELE (*megfogja Ádámot*): Uram... uram... őrizkedj tőle... ez pestis, uram... méreggá vált az én vérem...

MIRRA (*a meglepetés hisztérikus felütődésével*): Rám ismersz?

JOSELE (*undorral, rekedten az orditástól*): A betegre... a szajhára...

A GRÓF: Ádám... Ádám intézkedj, én széjjeltöröm ezt az embert...

MIRRA (*energikusan*): Ádám ne bántsa!

JOSELE: Látod uram, a vádlott csak ő... ne a többi büntessétek... öreg zsidónak élő és halott leánya van... ezt a lányt, ha még nem is halt meg, apja halottként siratja...

MIRRA: Az apám beszél...

JOSELE: A vére... a vére... olyan, mint a kiütéses beteg vére, egészségtelen és mérges hatású... meghal, aki hozzáér... az egyiknél a test megy tönkre... a másiknál a lélek...

MIRRA: Öreg zsidó mondja. (*A gróf felé*). Remélem jó lecke ez.

A GRÓF (*torkon ragadja az öreget*): Zsi-vány... aljas... öreg... (*leteperi*) most beszélj... most... most.... most... vén zsidó... vén zsidó...

JOSELE (*ereje megfeszítésével*): Látod uram... most is lelket roncsol...

A GRÓF (*az izgalomtól remeg a hangja*): Téged taposlak... téged... te vén zsidó... vén zsidó...

MIRRA (*aki izgatott és remeg... beszélni akar és nem tud szóhoz jutni, a grófhhoz szaladni, de nem tud elindulni, ott áll és inog jobbra, balra, tehetetlenségének dühe keserves sirásba tör ki*).

A GRÓF: Taposlak... taposlak... (*El-ereszti áldozatát, Josele a földre esik.*)

MIRRA (*felordít*).

JOSELE (*melle felpuposodik, hörögve beszél, hangja idővel suttogássá módosul*): Jó uram... a méreg erősen hat... ha meg is ölsz engem uram én megmondom... én megmondot-

Utmunkások

Wilhelm Wachtel (Wien)

Strassenarbeiter

tam, a sátán kezében vagy... ez a mi megpróbáltatásunk uram... ezt csinálja az isteni rendelés leányainkból... megbosszul bennünket, titeket, mindenkit ezen a világon... így van jól uram... így van ez (*kimutat Mirrára*) vele is... volt egy leányom, uram, mondtam, meghalt... volt még egy másik leányom... halott ő is...

MIRRA (*meredten néz ismeretlen mélység elé, beszélni még most sem tud, könnyei folynak*).

ÁDÁM: Ne vétkezz Isten és ember ellen.

JOSELE: S mert vétkezni nem akarnék... kérlek uram (*rekedten*) üssétek őt le a többi helyett... verjétek agyon az ő életét a többiek

élete helyett... Mert én tudom és mondtam, hogy az Úr, az Örökkévaló igazságot akar a földön... fojtsatok meg minden kígyót... rakjatok máglyát a tisztátalan testekből... rohadjon és égjen... nem Regina volt az, uram... nem, mert hol volt már akkor Regina, csak a lányom feküdt a sarokban, de akkor már halott volt, halott, mondtam halott, uram... a zsidók mind, uram, mind... a papok, uram és Jeruzsálem... galambot áldozni..., uram... én... én... én... min-dig mondtam ga-lam-bot... ga-lam... *(testét még egyszer felveti a halál küzdelme)* uram ne higgyél... a zsi-dók mind... *(elcsendesül, megszűnik)*.

MIRRA *(most áll megkövülten)*.

A GRÓF *(tétova hisztériával)*: Én mit áldoztam, én mit? Mondd?

ADÁM: Magadat.

A GRÓF *(tétova hisztériával)*: Én mit tegyek, én mit? Mondd?

ADÁM: Menekülj!

A GRÓF: Én... én... én... helytállok... igenis helytállok...

ADÁM *(halkan, Mirrára mutat)*: Azt akarod, hogy ő lássa, mint koszorúznak meg a parasztok.

A GRÓF *(remeg)*: De vele... vele mi lesz?

ADÁM: Vissza fog menni Varsóba... élni fog...

A GRÓF *(a kétségbeesés hangján)*: És velem... velem... mi lesz?

ADÁM: Vissza fogsz menni Vilnába, élni fogsz.

A GRÓF: Ezt nem lehet elviselni... érted, ezt nem.

ADÁM: Kérdezd meg Stepant, hogy mi lesz a takarmánnyal? Jó volna árban megegyezni, a mostani *(hangja megcsuklik)* bizonytalan időben nem lehet tudni...

A GRÓF *(Adámhoz fut, nyakába borul, megbujik nála)*.

ADÁM *(magához szorítja a grófot, apai hangon beszél)*: Menni... menekülni... a saját életed elől... ami folytatásként jöhetne, az csak csúnya, nagyon csúnya lehet *(viszi őt az autó felé)*, Vilnáig meg sem állani... ott Stepán ad pénzt neked... s utána Párisba... Párisba utazol... érted Páris... *(és még egyszer kintről felhangzik)* Páris...

MIRRA *(egyedül marad, mozdulatlan)*.

Odakint kurblizzák a gépkocsit.

A nyekkenésekre összerezzzen Mirra.

A kocsi túlköl, hangosan, erősen túlköl.

Erre a hangra megmozdul Mirra. Lábujj-hegyen, szinte földöntúli léptekkel közeledik a halott felé.

ADÁM *(jön be, meglátja a hangtalanul mozgó Mirrát, újra kimegy)*.

MIRRA *(leül a földre, ölébe emeli a halott felső testét, arcát a maga arca elé emeli)*.

Tel-Aviv elővárosa

Wilhelm Wachtel (Wien)

Vorstadt in Tel-Aviv

DR. STERN MÓR: A TOSZEFTA TUDÓSA

— Dr. Chajes Bécs főrabbija figyelmébe. —

A Mult és Jövő egyik számában nagyon érdekes közlemény jelent meg dr. Chajes bécsi tudós főrabbi amerikai útjáról. A cikkből különösen az ragadta meg figyelmemet, hogy dr. Chajes főrabbi kezeli a „The Alexander Kohut Memorial Foundation”-féle alapítványt, amely jeles héber művek kiadásával örökíti meg néhai Kohut rabbi emlékét.

Egy Szatmáron a mult télen elhunyt, életében tragikusan magára hagyott nagy talmudtudós emlékének tartozom azzal, hogy dr. Chajes bécsi főrabbi figyelmét felhívjam az említett szatmári tudós korszakos talmudi munkájának kéziratára, amely ezidő szerint kiadatlanul hever Szatmáron teljesen készen a nyomdafestékre, hogy a nyilvánosságra hozva talán új horizontokat tárjon fel a talmudi studiumok birodalmában.

Az igazi nagyságot jellemző szerény visszavonultságban, sokaktól nem ismerve, vagy félreismerve, szűkös életviszonyok között is utolsó leheletig a talmudtudomány mezején dolgozva halt meg Szatmáron a mult télen Friedländer Salamon rabbi.

Friedländer Salamon, aki Bártfán 1862-ben született és híres litvániai rabbik tanítványa volt, studiumai közben a talmudtudomány egyik erősen elhanyagolt ágára, a toszefta-irodalomra bukkant. A toszefta annak dacára, hogy a misna ikertestvére, ezzel sok tekintetben egyenlő jelentőségű és egymást szervesen kiegészítik, — a talmudtudomány Hamupipőkéje. A misna lezárását követő kedvezőtlen viszonyok okozták a toszefta sorsának mostoha irányú alakulását és hosszú korszakok peregték le anélkül, hogy akadt volna egy olyan talmudi kapacitás, aki a toszeftát a feledés homályából kiemelve. A toszefta mellőzött helyzetét az jellemezte, hogy egyrészt nem volt egy kritikailag átnézett hibátlan toszefta-szöveg, másrészt semmiféle kommentár nem létezett a toszefta szövegéhez. Friedländer Salamon élete céljául tűzte ki a toszefta megmentését a tudomány számára. Meggyőződése szerint a misna a toszefta nélkül nem érthető meg tökéletesen. A misnát egy palota belső termeihez hasonlította, amelyekhez az út a külső termeken — a toszeftán — keresztül vezet, de az utóbbihoz vezető ajtó kulcsa elveszett. 27 éves kora óta minden gondolata, összes napjai és éjszakái annak a grandiózus munkának voltak szentelve, hogy a toszeftát az azt megérdemlő pozícióba juttassa. Fáradhatatlanul, költséget nem kimélve összehordotta a legrégibb toszefta nyomtatványokat és kéziratokat, lemásolta híres tudósok széljegyzeteit, összehasonlította az eltérő szövegeket, míg végre megállapíthatta a teljesen hibátlan toszefta-szöveget, amelyhez kommentárt is szerkesztett. Végezetül az egész mű elé egy tudományos értekezést írt a toszefta oknyomozó történetéről és szerepéről a misnával szemben.

1890-ben jelent meg nyomtatásban az első kísérlete e téren és pedig a Széder Zeraim-hoz tartozó toszefta. A munka Löwy és Alkalay pozsonyi cég nyomdájából került ki 3000 példányban, óriási feltűnést keltve a tudományos világban. A legnagyobb talmudtudósok elismeréssel adóztak a zseniális szerzőnek, aki akkor Mühlhausenben lakott. Röviddel azután Szatmárra költözött a nagy tudós és vissza-

vonultságban élve tisztán a talmudi buvárlatok foglalkoztatták. 1906-ban kiadta a talmud egyik legnehezebb traktátusát: a Jebamoth-ot saját kommentárjával ellátva. Ezt követte 1907-ben a Talmud Jerusalmi addig elveszettnek tartott, de általa buvárlatai közben felfedezett Chullin traktátusának ugyancsak általa kommentált kiadása. E művéhez Salom Mardochoi Hakohen (Svadron) hírneves brzezanyi rabbi és Salomo Buber, a lemergi nagytudományú mecénás írtak széljegyzeteket. E könyv szintén 3000 példányban jelent meg és teljesen elkapkodták. 1909-ben kiadta egy másik, általa felfedezett Jerusalmi traktátus, a Sebachim szövegét ugyancsak saját kommentárjával kísérve. Ez is nagy feltűnést keltett a tudományos világban.

Ettől fogva szakadatlanul a toszefta rendezésén dolgozott, míg nem sikerült azt teljesen a misna rendszerében a hat könyv alakjában összeállítani, amelyekhez két magyarázatot írt a Bartenora és Toszafoth-jomtov misna-kommentárok analogiájára.

E grandiózus munkával Friedländer Salamon, aki a világ legjelesebb talmudtudósaival élénk összeköttetésben állott és levelezett, betetőzte talmudi munkásságát és éppen elkészült felhívása az össz-zsidósághoz, melyben támogatást kért a nagyszabású anyag kinyomtatásához, amikor alattomos betegség kiütötte kezéből a tollat és hallatlanul munkás életére pontot tett.

Említett felhívásában, amelyet már csak családja bocsátott ki, rámutat Friedländer Salamon arra a tényre, hogy az utóbbi három évszázad alatt, a misnának Bartenora és Toszafoth-jomtov kommentárjával való kiadása óta senkisért írt hasonló jelentőségű talmud-irodalmi munkát, mint az ő toszeftája. „De” — folytatta keserűen az öreg tudós — „mit használnak szavak, mirevaló egy egész élet munkája, ha hiányzanak a nagy terv megvalósításának anyagi előfeltételei? Öreg, gyenge és beteg lettem a szent tan szolgálatában. A halacha terén végzett 50 éves munkám alig hozta meg számomra a betevő falatot és míg minden ország és nyelv tudományos munkásának számtalan irodalmi egyesület és támogatás áll rendelkezésére, az Isten kertjében dolgozó munkás számára nincsenek stipendiumok, nincsen Nobel-díj. A talmudtudós osztályrésze, aki ifjúsága erejét a zsidó szellemi kincsek feltárására szentelte, csak bánat, gondok, szerencsétlenség és balsors lehet . . .”

Friedländer Salamon rabbi, aki szűkös életviszonyok között heroikus küzdelmeket folytatott a zsidó talmudtudomány fejlesztése érdekében, hét kötetre való, gondosan megírt kéziratot hagyott hátra korai halála után. Műve halhatatlanságot biztosít nevének és anyagi gondtalanságot kell hogy biztosítson hátrahagyott családjának, amelyre az elhunyt tudós csak szellemi kincseket tudott hagyni.

SZAADIA LONGO héber epigrammáiból:

FALATÉRT FUTKOS . . .

*Falatért futkos ember fia,
Ez kenyér, az kalács után.
Döngeti sorsa ajtaját,
Kopog a végzet kapuján.
S ha eléri a tele jászolt,
Mint állat, kérődzik bután.*

REGÉNY

SASS IRÉN: ÉNEKEK ÉNEKE

8.

A SZERELMES HERCEG.

*Kis galambom szirt odudból szállj föl
Én hozzáam jöjj, bujdosó kis gerlém!
Én reám nézz elbűvölő szendén
Kis galambom szirt odudból szállj föl.*

Hat hónap telt el gyászban, betegségben anélkül, hogy Sulamit valamit is látott volna Jeruzsálemből. Úgyszólván azt sem tudta a leány, hogy hol lakik. A házból, amelyben hat hónapja élt, csupán a hálósobát ismerte s egy széles teraszt, amelyen a napok legnagyobb részét töltötte. A terraszon túl fák, ezüstlevelű, sárga-fürtű, vén, susogó olajfák.

A fák dús lombján keresztül, néha előcsilant valami kék, sárga és rózsaszín káprázat egy magas kupola ragyogó aranyrudakkal és sánc-töredékek esőverte falai. Talán ott volt Jeruzsálem... Sulamit úgy érezte, hogy magasan az élet fölött, szinte súlytalanul lebeg házacska a csendben.

Egy vén cseléd szolgálta ki, szürke, mint a szikla és hallgatag mint az ajtóküszöb. Sulamit örült a cseléd szótlanságának, hiszen mióta ebben a házban élt, maga is szinte elfelejtett beszélni s csupán gondolataiban eszmélt rá, hogy ime, még él és nagyjában minden a régi kerékvágáson halad.

Júda napjában egyszer meglátogatta menyasszonyát. Alig szóltak valamit, nézték egymást hosszan, hangtalanul. Júda mindig szomorú volt, megtört és fáradt.

Egy reggel Sulamit valamivel vidámabban ébredt. Azt álmodta, hogy eljött Dániel és egy madárfészket hozott a tenyerén. Pici fiókák csipogtak a fészek pelyhe között.

Midőn felébredt, szíve még teli volt madárcsicsergéssel.

Kifutott a terraszra.

— Merre lehet a Jordán? — kérdezte vágyódva a hallgatag olajfáktól. — Merre van Dániel? Legelteti nyáját a zöld mezőn és elfeledte már Sulamitot, mint egy halottat.

Valóban, halottnak érezte magát. A csendes ház egy magányos sír. Ki törődik a halottakkal? S vajjon nem mindegy-e a halottnak, hogy mi történik vele?

— Mióta lakom ebben a házban Channa? — kérdezte a vén cselédet öltözködés közben.

Az, komoly szakértelemmel fűzte be úrnője szandálját:

— Hat holdtöltét számoltam meg azóta.

— Ez a ház Júdáé?

— Igen, ez a ház Júda nyaralója.

Öltözködés után ismét kimentek a terraszra.

Borult idő volt. Az olajfák feketén bólongattak.

Sulamit lehunyta szemét:

— Vajjon meddig kell még itt maradnom?

És mit akar vélem Júda?

— Júda várja, hogy egészséges légy és megjöjjön kedved a nászra.

Sulamit elfordult:

— Sohasem fog megjönni! Érted, Channa? Soha!

Channa bólintott. Ő maga is meg volt erről győződve. Hat hónap óta, mialatt kiszolgálta a különös mátkapárt, alkalma volt bizonyos megfigyeléseket tenni. Mint a legtöbb nő, Channa is jó megfigyelő volt. Elképzelései nem jártak távol a valóságtól.

— Te nem szereted vőlegényedet, úrnőm — mondta Sulamitnak egészen fakó és szenvtelen hangon.

— Nem.

— Mást szeretsz?

Sulamit szemét elborították a könnyek:

— Mást.

Channa várt egy kis ideig, mintha jól meg akarná fontolni, amit kimondani készült:

— Mondd meg ezt Júdának.

Sulamit a cselédre bámult, mintha nem értené, mit mond, aztán lehajtotta fejét:

— Sohasem tudnám megmondani neki. Júda oly jó s én nem tudom megszorítani... Hidd meg Channa, szeretnem kéne Júdát, nagyon szeretném! Átkozott dolog, hogy képtelen vagyok rá.

— Mi a szándékod tehát?

— Nem tudom. Várok.

Ebédután, miközben Júda szokásos látogatását várták, azt mondta Channa:

— Nehány nap óta egy fiatal férfi ólálkodik a villa körül...

Sulamit megremegett:

— Milyen férfi?

— Nem láttam pontosan. Aféle pásztorformájú. Rendszerint alkonyattal jön, miután Júda már eltávozott és az árnyak megsűrűsödnek a fák között. A kerítés mellé lapul, mint a koldus...

Sulamit szinte felsikoltott:

— Nem, ne mondd azt, hogy koldus!

Channa nyugodtan befejezte:

— Mereven néz fel a terraszra. Mindig abba a sarokba, ahol te ülsz úrnőm...

Pici szünet után Sulamit tenyerébe hajtotta arcát:

— Mint a tör, úgy sebeznek szavaid, Channa.

Channa gyöngéden megfogta Sulamit kezét:

— Ismered azt a férfit, úrnőm?...

Arab falu Kairo mellett

Wilhelm Wachtel (Wien)

Arabisches Dorf bei Kairo

S hogy Sulamit nem felelt, utána tette:

— Ha tudnám, hogy mosolyod visszatér velem, belopnám őt a házba...

— Nem a mosolyom Channa, az életem térne vissza velem...

— Kívánod, hogy ma este, ha Júda eltávozott...

Sulamit felugrott:

— Nem, nem Channa! Ne hozd őt be...

Azután hirtelen utána:

— Messzire vagyunk Jeruzsálemtől?

— Nem, egészen közel, az Olajfák-hegyén.

Sulamit végigsétált a terraszon:

— Channa, én ma sétálni akarok Jeruzsálemben...

Egészen felfrissült a gondolatra, hogy találkozni fog kedvesével. Nem, egy percig sem kétkedett benne, hogy Dániel járkál a ház körül. És bátoritanul következtetett ebből a tényből a legédesebb reményekre.

Kissé nekividámodva fogadta Júdát.

— Hogy vagy leánykám?

— Ma valamivel jobban.

Az özvegy ujja közé fogta a leány állát. Figyelmesen, hosszan nézett a szemébe:

— Közölnöm kell veled valamit Sulamit... Szeretném, ha nem mondanál nemet...

Sulamit megremegett. Most, most az esküvőről fog beszélni Júda!

— Parancsolj velem uram, — feleli egészen reményevesztetten.

Júda keserű grimaszt vágott:

— Be kell mutatnom téged Radmesznek, gyermekem. A herceg meglátott, mikor a városba jöttünk és szeretne viszontlátni... Nos, mit szólsz hozzá.

Sulamit megszabadultan fellélegzett:

— Ha kívánod uram...

Júda csaknem durván kiáltott:

— Én nem kívánom, de kénytelen vagyok vele. Már gúnyolódnak fölöttem... A herceg nevetve mondta szemembe, hogy sziklaodumba rejtem a turbékoló galambot, nehogy elrepüljön tőlem...

Legyintett:

— Ostobaság...

... Még aznap délutánján nagy gonddal öltözködött Sulamit a hercegi fogadáshoz. Fejedelmi szépségű ruhát és ékszereket válogatott ki. Pávakék öltönye dúsan volt arannyal hímézve és súlyosan redőzött le alakja vonalain. Fátyola finom és könnyű volt, mint a füst és rubinttal kirakott homlokpánt szorította fejét. Barna szandált viselt, tejszínű kövekkel ékezett, karcsú bokáján harmónikusan pengtek az arany lábkarikák. Gyűrűt nem viselt, nyakán mindössze eljegyzési aranybilincse volt.

A vén cseléd ámulva nézte végig.

— Oly szép vagy úrnőm, hogy a herceg szeme káprázni fog, ha megállsz előtte.

Júda az öltözőszoba ajtajából nézte Sulamitot. Fájdalmas mosollyal mélyen, szótlanul nézte, ahogy Mózes nézhetett a Nebo-hegyen egykor, a lábánál elterülő, elérhetetlen földre...

Remegő feszültséggel kutatta Sulamit Jeruzsálem utcáit, míg az Olajfák hegyéről a hercegi palotába értek. Valahányszor egy-egy ögyelgő, fiatalosan karcsú alak ötlött szemébe, végigrezgett rajta a remény. De nem, Dánielt nem látta.

S mégsem csüggedt. Most már makacs biztossággal érezte, hogy okvetlenül találkozni fog kedvesével. Ha nem ma, hát holnap, ha nem holnap, holnapután... De találkozni fog vele, látni fogják egymást és aztán...

Ó, magasságos ura a szíveknek, mi is lesz aztán?

*

Libánoni cédrusból készült a mennyezet, amelyet vaskos arannyal díszített oszlopok tartanak magasan. A padozat kockái sárgák és vakítóan tükröződnek. Bíborral párnázott a magas trónszék, három lépcsőfok vezet hozzá, a lépcsők két oldalán merev, aranyoroszlánok öröködnék s a trónus baldachinja alatt egy fehérszakállú, öreg férfi ül...

Ezt látta Sulamit, mikor belépett a herceg tróntermébe. Minden szem a ragyogó leány felé fordult, maga Radmesz is azonnal észrevette:

— Előjött hát rejtekéből a szép bujdosó...

Sulamit mélyen meghajolt a trónus előtt:

— Ha tudtam volna hercegem, hogy látni óhajtsz, hamarabb is előjöttem volna...

Mennyi biztossággal, mennyi méltósággal beszélt! Maga Júda is, aki az úton szűkszavún felvilágosította a legszükségesebbekről, elcsodálkozott rajta.

— Lám, én pedig azt hittem, hogy előlem bujdosol...

— Ó, téged látni öröm, uram... Nem fosztottam volna meg magam ettől az örömtől, de beteg voltam...

— Mi bántott szép leány?

— Anyám halála tört meg...

— Úgy-e? pedig arcod sápadtsága a szerelem betegségét mutatja...

Sulamit nem ismerte ezt a gáláns hangot. Zavart lett, elpirult:

— Tévedsz, uram... Nem bánt a szerelem.

A herceg nevetett. Udvaroncai alázatosan velekacagtak. De valóban kacagtató is volt a megzavarodva dadogó leány.

— Ej, ej leányom, micsoda menyasszony az, akit a hosszú mátkaság alatt sem sorvaszt a szerelem? ... Avagy tán vőlegényedben van a hiba? Szerelmes férfi valóban ritkán vár ilyen türelemmel...

Sulamit egyáltalán nem tudta, mit feleljen. Úgy érezte magát, mintha törbebecsálták volna. Naiv, vidéki leányka volt ő, nem volt még része eféle évődő szócsatározásban.

Júda felelt helyette:

— Arám beteg volt, uram.

Radmesz Júda felé nézett:

— A szerelmes férfi türelmetlen, Júda ben Szirach — mondta ellentmondást nem tűrő hangon. Azután kezébe vette lantját.

Végignézett udvarán. A nők és férfiak túlzott odaadással, szolgálai alázattal csüngtek minden mozdulatán. Kedvtelve vizsgálgatta őket. Szemében a hajdani, hódító férfi tekintete bágyadtan csillogott már.

Nem volt többé az, akihez messzi királyasszonyok zarándokoltak oly megadón, mint szolgálók, akik durva köntösük alatt egyszerű szívet hoztak. Nem volt többé az, aki után a határon túl is sóhajtvá vágyódtak a fiatal nők, mint a virágok a hajnali eső után. Saját hajdani lényének halvány viszfénye volt csupán, sugárzó ifjúságának megrokkant szolgája.

Csak egy dologgal szemben őrizte meg fogékonyságát legkésőbbi napjaig. Ez az egy dolog a költészet volt.

Dal, zene, ének, tánc, a szerelem gyöngéd játékainak rímes és dallamos változatai, ebben élt az öreg herceg. Lantjáról kiapadhatatlanul csobogott a szerelmi költészet; valami etherikus erotika vont finom hálót a fényes trónteremre, finom és csillogó hálót, mely épp oly kevésbé volt valóságos, mint az öreg herceg fellobbanásai. Játék, játék, játék...

Az élet utolsó állomásának küszöbén, mikor már a filozófia is csődöt mondott, ez maradt Radmesz menedéke; a finom költői játékok sora, egy gyöngéd és rózsaszínű mámor, egy légies és elfoszló hajnali álom.

Felvette lantját és énekelt:

*Hadd halljam az ajkad kacagását,
Hadd lássam a pirban égő orcád,
Két karoddal szerelmesen fonj át,
Hadd álmodjam élttem legszebb álmát...*

Mindenki tudta, hogy ez a dal Sulamitnak szól. S azt is tudták, kinek megy a második strófa:

*Gonosz rókák dézsmálják a fürtöm,
Most, mikor a szőlőgerezd érik,
Üzzétek el! Hajszoljátok vérig!
Föl ne dúlják boldogságom, üdvöm...*
(Vége köv.)

MEGJELENT AVIGDOR HAMEIRI FEUERSTEIN ÖSSZES MŰVEINEK ELSŐ KÉT KÖTETE

A Mult és Jövő megírta, hogy Jeruzsálemben „Haketáv” címen bizottság alakult, hogy kiadja Avigdor Haméirinek, a magyarországi származású nagy héber költőnek összes műveit 21 kötetben. A bizottság élén Boris Schatz professzor, dr. Guttmann és dr. Klein a héber egyetem tanárai és S. J. Agnon, a nagy héber novellista állanak. Avigdor Haméiri héber Madách-fordításának (Az ember tragédiája) jelentőségét nemrég méltatta Patai József a Pester Lloydban és a Mult és Jövőben. De van Haméiri művei között még öt magyar vonatkozású kötet: „Haaposztol” („Az Apostol”, Petőfi versei), „Dam vezahav” („Vér és Arany”, Ady versei), „Hagammad” („A gnóm” monografia Kiss Józsefről), „Hacipóren halavan” („A fehér szegfű” monografia Makai Emilről), „Al naharoth Bavel” („Babylon vizein” monografia Patai Józsefről). Avigdor Haméiri, aki a harctéren megsebesülve orosz fogságba jutott és később a szovjet üldözései elől menekülve, az új Palesztina irodalmi középpontjába került, a Szentföldön valóságos apostola lett a magyar irodalomnak, melyet az ő pompás fordításai révén megismert az egész világon elterjedt héber olvasóközönség is. A magyar zsidóságnak tehát *kettős kötelessége, hogy Haméiri műveit terjessze. Minden hitközségnek meg kell rendelnie legalább egy példányt könyvtára számára, hogy mutathassák mint dízt és büszkeséget az iskolában és taníthassanak belőle olyanokat, akik a héber nyelvben a literatura megértéséig vitték.*

Két kötet Haméiri műveinek már meg is jelent. Az egyik címe „Chalav ém” („Anyatej”), a költő első verseit tartalmazza. Egy nagy poéta lelki kibontakozásában gyönyörködhetünk itt. Új hangokban, melyeknek meg kell hódítaniok a szíveket. A második kötet: „Tachath samájim adumim” („Vörös ég alatt”), mely Haméiri megrendítő háborús novelláit adja, a modern héber próza legszebb termékei közül való.

Egy-egy kötet ára 50.000 korona, díszkiadásban a költő arcképével és autogrammjával 170.000 korona. Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatala útján is. Budapest VI., Révay-utca 14. Haméiri megjelent műveinek méltatására még visszatérünk.

ZSIDÓ HUMOR

KIÉ A FÖLD?

Rabbi Ezekiel Landauhoz, a híres prágai rabbíhoz beállított két pörös fél. Szomszédos volt a határuk és egy darab föld körül folyt a vita. Egyik sem akart engedni a jussából és Landau rabbinak minden igyekezete, hogy a pört békés úton intézzék el, meghiusult a felek makacsságán. „Hát akkor döntsön maga a föld!” — szólta a rabbi és a pörösködők nagy ámulatára lehajolt és reáillesztette fülét a földre, mintha hallgatná a szavát. Aztán fölkelte és így szólta:

— Drága testvéreim, a föld a következőket mondja: „Nem vagyok sem az egyiké, sem a másiké, hanem ellenkezőleg, ők mindketten az enyéim. Mind a ketten bennem fognak pihenni, hát mondd meg nekik, hogy a rövid ideig, amíg rajtam járhatnak, éljenek egymással békében.”

A pörösködő felek megrendülve hallgatták a rabbi szavait és békésen megegyeztek.

ALACSONY AZ ASZTAL.

Ugyancsak Rabbi Ezekiel Landauról mesélik, hogy egyszer egy tanácskozáson feszengve ült az előki székben, amely talán magasabb termetű ember számára készült. Irigye, Rabbi Zorach Eidlitz felhasználta az alkalmat, hogy csípős megjegyzést tegyen: „Ugy látszik a prágai rabbiszek túl magas a Rabbi számára!” — „Dehogy — felelt rögtön Rabbi Ezekiel Landau — ez a tanácsasztal túl alacsony nekem”.

FAZÉK AZ ALOMBAN.

Rabbi Mordechaj Banéth, Morvaország híres fő-rabbija audiencián jelent meg József császárnál, hogy a Talmud ellen kiadott tilalmának visszavonását kérje. A császár a Talmud értelmetlenségére hivatkozott: „Mi értelme például annak a mondásnak, hogy aki fazekat lát álmában, békét remélhet. Mi köze a fazéknak a békéhez?” — „Igenis van köze, felség — felelt a rabbi — a tűz és a víz két ellentétes elem, amely egymással meg nem fér és a fazék békét köt köztük, magába rejti a vizet és alatta lobog a tűz. A fazék tehát méltán lehet a béke szimbóluma.

A LITVAK LOGIKA.

A szörszálhasogató litvák logika kigúnyolására pertraktálják a következő esetet:

Egy rabbi meghalt és meghagyta végrendeletében, hogy csak 48 óra után temessék el. A község nagy zavarban van. Mert a zsidó előírás szerint a halottat nem szabad ilyen soká temetetlenül hagyni. Másrészt meg ugyancsak zsidó előírás, hogy „teljesíteni kell a halott parancsát”. (Micva lekájjém divré haméth.) Egy litvák, aki véletlenül a községben tartózkodik, beleszól a tanácskozásba és imígyen oldja meg a súlyos dilemmát: „El kell temetni mindenesetre azonnal! Mert miért hagyta meg a rabbi végrendeletben, hogy 48 óráig várjanak a temetésével? Azért, mert félt, hogy hátha tetszhalott lesz. Már most — mo nafsach — két eset lehetséges: Vagy tetszhalott a rabbi vagy igazi halott. Ha igazi halott, akkor tárgytalan volt az aggodalma és így bátran eltemethetjük, teljesítve a tóra parancsát. Ha meg csak tetszhalott a rabbi, akkor nem vonatkozik reá az az előírás, hogy teljesíteni kell halott parancsát, tehát bátran el lehet temetni!”

(Közli: Bisseliches Mózes.)

Új KÖNYVEK

J. E. DE SINOJA,
DER KAUFMANN VON ROM.

Igaz, Shylock körül csak akkor kerekedik baj, ha típusnak, zsidó-típusnak veszik. Hogy Shakespeare annak vette, annak akarta-e, épp oly nehéz eldönteni, mint bizonyos, hogy korában (1564—1616.) egy-néhány marantól eltekintve, nem éltek zsidók Angliában. Hogy mindig voltak (vannak), akiknek kedvtelésük, hogy benne a „zsidót“, a zsidó jellemet, sőt ujabban a zsidó fajt lássák, az nem változtat azon a tényen, hogy *A velencei kalmár*-ból a nagy angolt ugyanolyan joggal filozsemitának is mondhatom. (III. felv. 1. szín, Shylock szavai.) Megtörtént Berlinben, 1788 augusztusában, hogy a Shylock szerepét adó színész, Fleck, az előadás előtt mondott verses prológusában, formálisan mentegetőzött, hogy nincs szándékukban, hogy a zsidókat megsértsék, hiszen például a Nathan der Weise-ben „spielen die Christen die schlechtere Rolle; nun tun es die Juden.“ Még itt is „die Juden“, noha csak egy szál van belőlük, ha csak nem számítja hozzá a „kedves Jessicát“ is a schlechtere Rollehoz.

A zsidók lelkében viszont mindig maradt valami fullánkja. Az európai kulturába beleszótt, magát vele azonosító, de zsidóságát még el nem veszített zsidó lelkeknek gyötrelmes problémája volt a Shylock. Egy-szerre fájt nekik a félisten Shakespearen és önma-gukon, zsidó voltakon is a Shylock-folt. Ebből a kétélű, nemes fájdalomból fakadt ki J. E. de Sinoja *Der Kaufmann von Rom* című drámai műve.

A nagynevű szerző, kinek több drámája, *Die Marranen*, *Der Kabbalist* stb. a német irodalom nagy-vonalú alkotásai közé tartozik s kinek munkáiban min-denkor zsidóságához való hűséges szeretete, a zsidó szellembe való áhitatos elmerülés adja az alaptónust, úgy látszik élete feladatául választotta, — e lapokban megjelent nagyszerű Wagner-tanulmányára utalunk — hogy a nagy antiszemiták (?) világgá-hirdetett zsidó-gyűlöletével szemben népének becsülete-védője legyen. De nem szólamokkal, nem is a sértett önérzet fel-viharzó visszautasításával teszi ezt, visszatartja ettől lehiggadt bölcsesége, szinte etikettes európersége és szubtilisen kifinomult egyénisége, más utat választ. Belemélyed a kérdés lényegébe, feltárja és szétbontja annak legmélyebb szálait s közöttük — intuíciójában meg nem csalatkozva — megtalálja a mozzanatokat, melyek a kérdést felderítik, a nagy szellemnek (itt Shakespeare) a zsidósághoz és a témához való viszonyát megvilágítják, tárgyszerűségét megértetik, emberi vi-szonylatokba való elhelyezkedését — a tiszteletadás minden károsodása nélkül — feltűntetik.

A szóban levő munka két részből áll, első része alapos, tudós tanulmány, az itt vázolt módszer szerint tárgyalja a Shylock-kérdést s nem egy tekintetben új utakat törve rámutat a tárgy eredetére, forrásaira, főleg nem eléggé figyelemre méltatott, történeti, tény-leges gyökerére, mely V. Sixtus pápa alatt és közben-jöttével játszódtott le Rómában, úgy hogy megjelenik előttünk az ős-Shylock: a zsidó, a középkor kergetett,

megtiport üldözöttje, akinek testéből a római Antonio Zavello, ha már nem tudta leányát, Jessicát elhódítani, vagy megvásárolni, a neki adott kölcsön fejében egy font húst váгна ki, ha a nemes Sixtus pápa nem értesült volna a dologról és meg nem akadályozná a rémes szándékot. Tárgyalás közben a szerző éles szem-mel, precíz judiciummal mond ítéletet antiszemiták és zsidó bűnök felett, melyek amaszt felidéznek, lelkesedés-sel állapítja meg az ifjú-zsidóság önérzetre ébredését és prófétai bölcseséggel lát meg előre (1913-ban) azóta elkövetkezett szomorúságokat.

A kötet második része a fent jelzett tartalmú ő-s-Shylock-téma mesteri, drámai feldolgozása, melyben nem csupán az érdemetlenül megalázott középkori zsidónak, hanem a fájoan kipellengérezett zsidó leány-nak, Jessicának is elégtételt szolgáltat a szerző. Való, ha a shakespearai Shylockban volna is némi való-szinűség, Jessica ott abszolúte valószínűtlen, a nagy angol drámaírónak tán volt némi hire a zsidóról, a zsidó leányról még hallomásból sem tudott. Soha a legelszédültebb zsidógyűlölet sem tudott Jessica-törté-netet, ebben kétségtelenül a költő nem fékezett, minden valóságtól független fantáziája szabadoskodott s a mi szerzőnké az érdem, hogy a sokat forgatott Shylock mellett a nálánál is valószínűtlenebb és jobban me-galázott, de csodálatos módon alig észrevett zsidó-leánynak is igazságot szolgáltatott. *A velencei kalmár*-ban egyébként sem valami tiszta erkölcsi társaság jelentkezik, J. E. de Sinoja drámájában a tiszta, pol-gári erkölcs (utóvégre az is valami) fölé magasodik V. Sixtus pápa fenségesen nagyszerű alakja, mintha a zsidó szerző — igaz, zsidó módon — a shakespearai léha és üres keresztény világnak erkölcsi reputációját akarta volna megvédeni a legelső és hódolatra készítő kereszt-tény férfi alakjában.

J. E. de Sinoja a magyar zsidóságnak egyik leg-tiszteletreméltóbb egyénisége, aki nevét örök betűk-vel írta be a német irodalom és a magyar zsidóság történetébe, e drámájával nem csupán irodalmi jelen-tőségét öregbítette, de egyben tanúságát adta az igaz zsidó erkölcsi világnézetnek, mely ha védekezik, sem ócsárolja a másokat, a magáét nem hagyja, de min-den jót megbecsül.

Hadd legyenek e szerény sorok a magyar zsidó-ság jobbainak hódolata a költő, az ember és a zsidó előtt.

Dr. Pfeiffer-Pap Izsák.

„HITÉLETI LEXICON“ címen a zsidó élet teljes kompendiumát adja *Lebovits Lipót* mágocsi főrabbi, a „Magyar Zsinagóga“ ismert szerkesztője. A Hitéleti Lexicon, amely az eredeti források felhasználásával készül, kitűnő segédeszközül és tájékoztatóul szolgál a zsidó családnak. A mű megrendelhető a szerzőnél.

ZSIDÓ NAPTÁRAK. A zsidó naptári új eszten-dőre két kalendárium jelent meg Budapesten, az egyik *Fábián Ferenc*, a másik *Márkus Aladár* szerkesztésé-ben és a Magyar Zsidó Ifjak Egyesülete kiadásában. Ugyanekkor megjelent Ungvárott is egy kitűnő zsidó naptár *Szerémy Béla* szerkesztésében és kiadásában. Mind a három naptár a rendes luachi tudnivalókon kívül számos aktuális és szépirodalmi közleményt ad olvasóinak.

A németül megjelent naptárak közül kiemelkedik *Bató Lajos* Almanachja, amely a legelső külföldi író-kat sorakoztatja a zsidó problémák tárgyalására. Az értékes műre még visszatérünk.

A MULT ÉS JÖVŐ ZENEMŰVÉSZETI OSZTÁLYA

Tel-Avivból kaptuk a következő levelet:

Igen tisztelt Szerkesztőség!

Ismerve azt a hatalmas kultúrmunkát, amelyet a Mult és Jövő a zsidó renaissance érdekében kifejt, teljes bizalommal fordulunk Önökhöz azzal a kéréssel, hogy az itt a Szentföldön oly lélekemelő lendülettel megindult *zsidó zeneművészeti renaissance* eredményeit az Önök nagy európai publicitásával minél intenzívebben ismertessék és terjesszék.

A zsidó nép muzikális tehetsége már az ókorban ismeretes volt. A béth-hamikdas (Szentély) énekei szolgáltak alapul a keresztény egyházi énekművészetnek. És ma is van népünknek nagy zenei kincstára templomi énekeiben és népdalaiban. A zsidó muzsikuskok nagy szerepet töltenek be a különböző népek zenei kultúrájában, de a zsidó zenét nem tudták sem megleremteni, sem ujjáteremteni, mert elszakadtak az ősi zsidó talajtól és erejük javát nem a zsidóság szolgálatába állították.

Csak az utóbbi időkben keletkezett egy új áramlat. Az új zsidó zeneszerzők a modern világi muzsikához kapcsolódnak, de egyben megtartják a gyökereiket a zsidó alkotás ősi talajában. És ez az egyedüli útja az eredeti zsidó zenei alkotásnak. Ennek az új áramlatnak a középpontja a háború előtt a moszkvai és petrográdi zsidó zeneegyesület volt, amely a szovjet alatt kénytelen volt működését félbeszakítani. És most szellemi örököse lett a „Juwal” társaság, melynek élén az a Joel Engel áll, aki oly sokáig a moszkvai cári opera híres vezetője volt. Ő itt a zsidó renaissance földjén a zsidó zeneművészet cháluc-ja és mellette foglalnak helyet méltó munkatársai: Acharon, Alman, Gnessin, Sitomirsky, Kaplan, Rosovsky, Milner, Salit, Stucavsky stb.

Örömmel olvastunk a külföldi sajtóban is a Mult és Jövő nagyszerű kultúrestjeiről, melyek a zsidó zeneművészetnek valóságos úttörőivé lettek. Ép azért tisztelettel megküldjük Társulatunk összes kiadványait és kérjük, szíveskedjenek azokra a Mult és Jövő olvasóinak különös figyelmét felhívni. A *zsidó melódia a zsidó érzés legjobb ébresztője*. A zsidó dal a zsidó szívhez szól, de egyben frissítője a zsidó öntudatnak is.

Mellékeljük kiadványaink jegyzékét, melyből kitűnik, hogy nemcsak a *zsidó népdalra* fektettünk súlyt, hanem pedagógiai alkotásokra is *gyermekek számára* és külön szakosztályunk van az *egyházi zene számára*.

Abban a reményben, hogy a Mult és Jövő szeretettel átveszi Társulatunk képviselőjét, vagyunk

Tel-Aviv, Tisri 5686.

tisztelő híve

a „JUWAL” Zeneművészeti Társulat nevében
Dr. Rosenstein.

SZERKESZTŐSÉGI MEGJEGYZÉS: A megtisztelő feladatot örömmel vállaljuk. Annál is inkább, minthogy állandóan fordulnak hozzánk mindenfelől magánosok és egyesületek, zsidó zeneszámokért és most módunkban lesz, hogy ezeknek a kívánságoknak megfeleljünk. A „Juwal”, amely az első bibliai zenésről vette a nevét (Mózes I. k. 4. f. 21. v.) valóban gyönyörű missziót teljesít és szívesen sietünk segítségére a zsidó zeneművészet propagálásában. Ennek megfelelően a Mult

és Jövő zeneművészeti osztályt nyit, ahol állandóan kaphatók lesznek mindenféle hangszerre és énekre, *solora és karra írt zsidó tárgyú zenedarabok*. A „Juwal” kiadványait a nekünk előírt árban bocsátjuk olvasóink rendelkezésére. Csak a postadíjat kell hozzászámítanunk. A zenedarabok mind szép, izléses kottafarmátumok. Az énekdarabok legtöbbször héber, német és jidis szövegre vannak írva.

A 250 művet tartalmazó jegyzékből kiemeljük a következőket:

<i>J. Engel:</i> Kinderlieder (héber és német szöveggel) 100 gyermek-dal zongorakisérettel, két kötetben, kötetenként	50.000 K
Ebből külön is megjelentek egyes dalok (Mojde áni, Elijáhu hanavi, Mose, Likrath Sabath, l'kol raam, bemócé Sabath, Purim, Sevuoth, Maaszeh) héber és német szöveggel, énekre és zongorára egyenként	20.000 K
<i>J. Engel:</i> Kadis. Magas és középhangra . . .	25.000 K
<i>J. Engel:</i> Siré am. Népdalok (héber és jidis)	60.000 K
Ezekből egyes darabok énekre, zongorára és hegedűre	20.000 K
<i>J. Engel:</i> Csernichovszky három verse . . .	20.000 K
<i>Szaminszky:</i> Él jivné hagálil négy hangra vagy karra	20.000 K
<i>Milner:</i> Uneszane tokef, solo és kórus . . .	40.000 K
<i>Kaplan:</i> Numah perach (altatódal) solo és zongora	20.000 K
<i>Kisselgof—Sitomirsky:</i> 85 zsidó dal iskola és család részére héberül, németül és oroszul, solo, kar és zongora	100.000 K
<i>Sitomirsky:</i> Schlof mein Kind, ének, hegedű és zongora	25.000 K
<i>Salit:</i> Mlave malke, ének és zongora . . .	15.000 K
<i>Rosovsky:</i> Wieglied, ének és zongora . . .	20.000 K
<i>Saminszky:</i> Estherke, ének és zongora . .	20.000 K
<i>Saminszky:</i> Lied von a Jeszojme, ének, zongora	16.000 K
<i>Saminszky:</i> Unter Szoreles Wiegele, ének, zongora	15.000 K
<i>Alman—Bialik:</i> Hachniszini, ének és zongora	40.000 K
<i>Gurovitz:</i> Éli, éli (kar)	30.000 K
<i>Milner:</i> In cheder, ének, zongora	30.000 K
<i>Engel:</i> Öt zongoradarab zsidó dalokból . .	20.000 K
<i>Engel:</i> Kabalista nigun (Chabad) hegedű, zongora	20.000 K
<i>Zeitlin:</i> Éli Cion, cselló és zongora . . .	20.000 K
<i>Zeitlin:</i> Éli Cion, hegedű és zongora . . .	20.000 K
<i>Acharon:</i> Zsidó bölcsődal, hegedű, zongora	20.000 K
<i>Guessin:</i> A rabbi nigunja, hegedű, zongora	20.000 K
<i>Kaplan:</i> Melódia, hárfa, hegedű, zongora és harmónium	30.000 K
<i>Zeitlin:</i> Rabbi Nachman nigunja (hegedű-quartett)	40.000 K
<i>Acharon:</i> Él jivne hagálil, szimfonia és szonáta	80.000 K
<i>Rosovsky:</i> Siré tfillah, egyházi énekek . .	300.000 K
<i>Alman:</i> Siré beth hakneseth, templomi énekek	300.000 K

Valamennyi kottát már beküldötték Tel-Avivból és megrendelhető az ár és 6000 K portó előzetes beküldése mellett a Mult és Jövő zeneművészeti osztályánál, Budapest VI., Révay-u. 14. (Telefon 199—55.)

TOLL- HEGYRŐL

KIKERESZTELKEDETT ZSIDÓK KONGRESSZUSA volt Londonban. Amint a tudósításokban olvassuk, D. Neugewürz, a mesümedek elnöke, nagy tetszés közepett kifejtette, hogy a „zsidó keresztények” vagy „keresztény zsidók” egyesülésének célja, hogy megerősítsék a pozíciójukat, amelyet erősen veszélyeztet az a tény, hogy a keresztények nem tekintik őket keresztényeknek, viszont a zsidók nem tekintik őket zsidóknak. 250.000 kikeresztelkedett zsidó él a világon. A jelszó: „Világ mesümedjei egyesüljete!” A montreáli érsek üdvözlő iratot küldött a gyűlésnek. Kifejti, hogy a zsidó intellektus a kereszténység szolgálatában csodákat művelhet. Ez mindenestre tény. Mert az egész kereszténységet egy zsidó intellektus teremtette körülbelül 1900 évvel ezelőtt. Ellenben ma kevésbé tény a montreáli érsek másik állítása, hogy a kikeresztelkedett zsidó volna az *igazi zsidó, a tökéletes zsidó!* A „keresztény zsidók kongresszusa” elhatározta, hogy külön keresztény-zsidó hitközségeket kell alapítani mindenfelé. Valószínűleg ennek sejtelve tartotta vissza a magyarországi mesümedeket a kongresszuson való képvisellettől. Ők nem akarnak külön minjánt. És nekik nem is lehet panaszuk, hogy a zsidók lenézik őket. Ellenkezőleg. Zsidó hitközségek hivatalos képviselőknek kiáltják ki őket.

ANTISZEMITIZMUS ÉS SAKTERKÉS.

A müncheni fajvédők szerettek volna saktolási tilalmat megszavaztatni. Sok bajor városatyának, szegénynek fáj a szive az ökrök megkínzása miatt. A zsidókért nem fáj a szivük. Ugy látszik, a fajvédők több rokonszenvet tartanak az ökrökkel. Csak az ökrökkel szemben akartak humánusak lenni. Tehát el kell tiltani a saktolást, mert csak a letaglózás vagy a fejbélövés humánus az ökröknél. A müncheni vágóhíd főigazgatója a legelsőrangú szakemberek egyike, kifejtette, hogy 1. a saktolás sokkal humánusabb, mint a fejbélövés vagy letaglózás, 2. a saktolás csak az ököri numerus claususnak megfelelően történik. Vagyis nem saktolnak többet mint amennyi az izraelita lakosság számarányának megfelel. A legérdekesebb pedig az első pont, melyet már számos kiváló tudós is hangoztatott és amelyből elég világosan kitűnik, hogy azokban a városokban vagy tartományokban, ahol a saktolást eltiltották, főképen a zsidó gyomrok letaglózása volt a célkitűzés és nem a képmutató humanizmus!

A MESÜMED MIZRACH-ÜLÉSE a bíróság elé került a napokban. A pesti hitközség határozata folytán a renegátok zsinagóga-ülését konfiskálják. Ez ellen pört indított egy mesümed-örökös, aki szívesen mondott le ősei hitéről, de nem akar lemondani ősei mizrach-üléséről, amit jó pénzen el lehet adni. Dr Munkácsi Ernő, a kitűnő fiatal jogász, a hitközség képviselőjében kifejtette, hogy a zsinagóga-ülést nem tőkebefektetésre szokták vásárolni és ha az utód elvesztette az erkölcsi tőkéjét, nem kereskedhetik mizrach-ülésekkel. A bíróság a hitközségnek adott igazat. Nyilván abból is kiindulva, hogyha az állam konfiskálja a hazaárulók vagyonát, a hitközség méltán konfiskálhatja a hit-árulók hit-vagyonát.

„PRO PALESZTINA.”

A magyar zsidó közélet forgószeles sivatagában valóságos oázisként kell köszöntenünk azt a becsületes, meleg zsidó szívből fakadó cikket, amely ilyen címen a Budai Izr. Hitközség Értesítőjében a hitközség illusztris elnökének, Baracs Károly udvari tanácsosnak tollából megjelent. Mindenekelőtt leszögezi, hogy a hazafiságra sok szót vesztegetni fölösleges. Ez magától érthető. A budai zsidóság pl. 8 évszázad óta osztozik az országnak minden gondjában és bánatában. Sőt a hazafiság eszméjének profanizálása, ha annyit ismételjük, ha újra meg újra ajkunkra vesszük. Ha a cionizmus politikai programja és nemzeti célkitűzése közé éles elhatároló vonalat húzunk is, minden fenntartás nélkül kijelentjük, hogy *helyeseljük és erkölcsi kötelességünknek tartunk támogatni minden olyan törekvést, amely arra irányul, hogy a hontalan, üldözött, másutt békés megélhetést, emberi jogot nem találó zsidóság a Szentföldön otthont, emberi megélhetést találjon és hogy az ősi héber kultúra, amelyből az egész emberiség számára annyi üdv és áldás fakadt, megújuljon. Elképzelni se tudjuk, hogy e cél kitűzésében bárki is fennakadjon, hogy ezt a legnagyobb lelkesedéssel el ne fogadja.* Bizvást mondhatjuk, hogy *aki ezt elutasítja magától, az lélekben már eltávolodott a zsidóságtól!* Azt mondják ellenzőink, hogy azért nem fogadják el ezt a célkitűzést, mert ez a cionizmus programjának egy része és mindent ami cionizmus, eleve perhorreszkálnak. Megvalljuk, nem érjük fel ésszel, miért kelljen eszmét és törekvést elutasítani csak azért, mert az részét képezi olyan más programnak, melyet egyéb részében nem helyeslünk? Elutasítsuk-e a hazafias érzést, mert a fajvédők programjában szerepel? De tovább menve, kompromittáló-e egy eszmére, törekvésre, ha azt cionisták is vallják, akik, ha nem is tesszük magunkévá politikai célkitűzésüket, el kell ismernünk, elvégre *ideális célok, nemes eszmék szolgálatában állanak? Minden erkölcsi törekvést, minden eszményért való küzdelmet, minden igaz ember tisztelete illeti meg.* Ép azért az *erkölcs és tisztesség nevében kell visszautasítanunk azt az ujabban lábrakapott szokást, amely a „cionista” megjelöléssel máris megbélyegzést, lekicsinylést, erkölcsi elítélést akar kifejezni és amely ezzel a jelzővel eleve elintézni vél valamely kérdést!* Más országok hazafias zsidósága követi Palesztinára vonatkozólag zsidó érzése parancsát és nem fél attól, hogy ez „cionizmus”. Semmiféle eszmei áramlatot agyonhallgatással, elnyomással, becsméréssel elnémítani, terjedését meggátolni nem lehet. Eszmék elevenen élnek a lelkekben és azokat semmiféle taktikával ki nem tépeltik. Ott égnek a gondolatok és érzések olthatatlanul minden magyar zsidó lelkében is. Mi valljuk, hogy ezt *zavartalan összhangba tudjuk hozni hazánk iránti odaadó hűségünkkel.* Hogy ellenségeink félremagarázzák? Akiket az utóbbi évek tapasztalatai nem győztek meg arról, hogy ellenségeinket semmiféle okoskodással meg nem győzhetjük, hogy *bármit is teszünk, vagy nem teszünk, bármit is mondunk vagy nem mondunk, ellenségeink mindig és mindent ellenünk és félre fognak magyarázni, azokkal valóban nehéz vitába bocsátkozni!* Nem kételkedünk benne — fejezi be cikkét Baracs hitközségi elnök — hogy az általunk körvonalozott álláspont a magyar zsidóság túlnyomó részének meggyőződését és érzését tükrözteti vissza és rokonszenvvvel fogadtatnék még a feleketünkön kívül álló jóhiszemű körök részéről is.

KRÓNKA- KÉSZEMLE

A MULT ÉS JÖVŐ KULTURESTJE NOV. 22-ÉN vasárnap ½6 órakor lesz a Zeneakadémia nagytermében. A műsor eddigi kultúrprogrammunkhoz híven, a zsidó költészet és zeneművészet legszebb termékeit mutatja be. Amint lapunk más helyén olvasható, a tel-avivi „Juwal” héber zeneművészeti társulat a Mult és Jövőt kérte fel, hogy a Szentföldön fejlődő új zsidó művészetet a közönség széles rétegeivel megismertesse és egyben elküldte termése legjavát bemutatás végett. Hálával tartozunk Sándor Erzsinek, az egyetlen cs. és kir. kamaraénekesnőnek, Operaházunk nagy művésznőjének, hogy szeretettel és lelkesedéssel vállalta a héber áriáknak az ő csodálatos és biztos művészetével való interpretálását. A tenor solokkal Somló József, az Operaház másik nagyszerű tagja fogja gyönyörködtetni a hallgatóságot. Az új zsidó költészet remekeit Fehér Arthur, a modern szavalóművészet mestere fogja megszólaltatni orgona- és gyermekkórus kísérettel, míg Pécsi Blanka, a Magyar Színház jelessége, az új szentföldi líra minden finomságát fogja visszatükröztetni az ő utólérhetetlen szív-hangján. B. Herzog Lilly, a kiváló hegedűművésznő, ó-héber melódiákat fog előadni, Dienzl Oszkár pedig új Patai-versekre írt kompozícióit mutatja be kéziratból. Két új énektehetség előtt nyitja meg a Mult és Jövő ezuttal is a siker felé vezető utat: Falus Margit és Braun Magda, mindketten a zsidó zeneművészet értékes produktumaival mutatkoznak be.

A kulturest iránt rendkívüli érdeklődés nyilvánul. A Mult és Jövő előfizetői átvehetik kedvezményes jegyeiket a kiadóhivatalban (VI., Révay-utca 14. Telefon 199—55.) délelőtt 9—½1-ig, délután 3—6-ig. Szombaton zárva. Vasárnap délelőtt nyitva.

ABEL PANN NAGY SIKERE BÉCSBEN. Az Abel Pann-kiállításnak a bécsi Secessióban, a budapestit is felülmúló sikere volt. Ötször kellett a kiállítást meghosszabbítani és az érdeklődés egyre fokozódott. A zárás napján a látogatók ezrei tolongtak a Secessióba, melynek nagy termei szűknek bizonyultak a tömegek befogadására. A Secessió által kiadott, pompásan illusztrált katalógus, melynek előszavát Felix Salten és Patai József írták, nyolc kiadást ért el, az utolsó napon a korai órákban ismét teljesen elfogyott és már csak úgy segíthetett magán a rendezőség, hogy huszas csoportoknak adott egy-egy katalógust kölcsön, közös felolvasásra. A bécsi kiállításon Pann bibliai képeinek, a huszonöt-harminc milliós árak dacára, legnagyobb része elkelt, úgy hogy a művész már nem tehetett eleget a Berlinből és Párisból érkezett kiállítási meghívásoknak, hanem elhatározta, hogy visszautazik Jeruzsálembe, ahol a tél folyamán kiegészíti az anyagát és a berlini és párisi kiállításokat a tavaszra halasztja. Bécsben nagy kiadó társaság alakult két milliárd korona alaptőkével, a Pann-biblia további mappáinak kiadására és terjesztésére. Itt említjük, hogy Abel Pann újabb ötven sorozatot bocsátott rendelkezésére a Mult és Jövőnek színes bibliai körrajzaiból, amelyeket laponként a budapesti és bécsi kiállítás 200.000 koronás ára helyett félárban, 100.000 koronájával adunk át a jelentkezés sorrendjében előfizetőinknek.

MEZEY FERENCET a községkerületi elnökök legutóbbi ülése az Országos Iroda ügyvezető elnökévé választotta meg. Ez a tény tulajdonképpen csak szankciója az eddigi állapotnak. Mert hiszen Mezey Ferenc már évtizedek óta vezeti az Országos Iroda ügyeit, egyedül, minden segítség nélkül. Sőt segítség helyett csak gáncsokodásban részesítették azok, akiknek segédkezet kellett volna nyújtaniok. De az őszinte ragaszkodás és meleg lelkesedés, amellyel a községkerületek delegáltjai Mezey Ferenc pozícióját megerősíteni törekedtek, jele annak, hogy az „elkedvtelenítőkkal” szemben a zsidóság semmiképp sem akarja nélkülözni azt a kipróbált munkaerőt és odaadó energiát, melyet Mezey Ferenc annyi sikerrel a zsidó közélet és a felekezeti béke szolgálatába állított.

ZSIDÓ RENDŐRÖK KITÜNTETÉSE TEL-AVIV-BAN. A jaffai tüzeset alkalmából hősiességükkel kitünt két zsidó rendőrt a tel-avivi magisztrátus igen érdekes kitüntetésben részesítette: Díszokleveleket kaptak a Herzl-erdőben a nevükre ültetett olajfákról, még pedig egy-egy arany zsebóra fedelére vésve.

A LILIEN EMLÉK-KIÁLLÍTÁS, melyet legutóbb előre jeleztünk, máris nagy érdeklődést vált ki a közönség legszélesebb rétegeiben. A budapesti kiállítás ezuttal is megelőzi a bécsi Secessióban rendezendő kiállítást, amelyre szintén már nagyban folynak az előkészületek. Dr. Patai József legutóbbi németországi útján felkereste Braunschweigban a mester özvegyét és áttanulmányozta az egész Lilien-hagyatékot, amely, fájdalom, most már lezártnak tekinthető, miután a halál olyan korán kiütötte az ecsetet a zsidó művészet halhatatlan harcosának a kezéből. Körülbelül háromszáz szebbnél-szebb szentföldi és bibliai grafika, rajz és nagy színes rézkarc díszíti a Lilien-villa falait. A hagyaték rendezésére előkelő művészbizottság alakult. Dr. Patai a Mult és Jövő Lilien-emlékszámban fog beszámolni személyes impresszióiról. A Lilien-kiállítás valószínűleg januárban nyílik meg a Nemzeti Szalonban.

„HITKÖZSÉGÜNK KÜLDETÉSE” címen érdekes és tanulságos kis füzet jelent meg Kassán. Két beszédet tartalmaz. Az egyiket dr. Enten Manó főrabbi, a másodikat dr. Molnár Jenő, a hitközség elnöke tartotta. A kettő együtt dr. Enten előszavával és dr. Molnár buzdító köriratával hű tükrét adja a szlovenszko zsidóság törekvéseinek, vallási életének és célkitűzéseinek. A füzet dr. Grün Lajosnak, az önzetlen és önfeláldozó zsidó harcosnak van dedikálva.

TEMPLOMAVATÁS. Országos jellegű ünnepséggel avatta fel a losonci hitközség új monumentális zsinagógáját, melyet a hívek nagy áldozatkészséggel, több mint másfélmillió cseh korona költséggel építettek. Az almemor, melyet konzervatív alapon a templom közepén helyeztek el, carrarai márványból készült és párját ritkító remekmű. A felavatáson Slovensko összes hitközségei és a helybeli összes felekezetek küldöttségekkel képviseltették magukat. Oppenheimer Ferenc dr., hitközségi elnök, kiemelte, hogy a templomot e nehéz időkben az egész hitközség bámulatraméltó áldozatkészsége hozta létre, majd köszönetet mondott a templom építőjének, Baumhorn Lipótnak. Domber jegyző történeti visszapillantásba foglalta a multat. Slávik dr. nagyzsúpán az állam és a vallás közös hivatását hangsúlyozta. A frigyszekrényt Schönfeld dr. besztercebányai főrabbi, az örök mécses Fischer dr. trencsényi főrabbi avatta, a templomi

avatóbeszédet Vajda Béla dr. főrabbi tartotta, akinek 25 éves működési jubileuma alkalmából határozta el a hitközség az új zsinagóga építését. A tóratekerceket a rabbikon és elnökkön kívül Schwarz I., ifj. Kohn I., Nagy I., Weiner S., Kemény I., Kovács L. és Reinfeld S. hordották körül. Az éneket Rottstein főkantor vezette. A díszlakomán Oppenheimer dr., Büchler dr., Reinfeld dr., Vajda főrabbi, Hajós dr., Guth dr. érsekujvári hitk. elnök, Cimenec, Traum r. k. plébános, Kuszy ev. lelkész, Sörös Béla ref. lelkész, Székely Rezső, Grotto dr., Berenszky és Schönfeld dr. főrabbi szólaltak föl. Az új templom képét legközelebb hozzuk.

ZÁSZLÓAVATÁS. A novisad-ujvidéki „Juda Makábi” sportklub nagy ünnepségek keretében avatta fel új zászlaját. A díszközgyűlésre a király is elküldte képviselőjét Pavlovic generális személyében, aki részt vett az istentiszteleten, majd beverte a zászlóba az első két aranyzsóget, a király és a királynő nevében. Jelen voltak az összes hatóságok, továbbá a jugoszláviai zsidó hitközségek képviselői, dr. Pops belgrádi hitközségi elnökkel az élükön. A zsúfolásig megtelt templomban dr. Kiss főrabbi méltatta a Makábi névhez fűződő történeti hivatást. A gyönyörű zászlót Kohn Gyuláné, akinek áldozatkészsége gyarapította a klubot ezzel az új kincsével, szép beszéd kíséretében adta át a Makábinak. Szöveget vertek a zászlóba dr. Alcalay grandrabbi és báró Rothschild kiküldöttjei, utóbbit Víg Emil képviselte, dr. Kássovics az ujvidéki, dr. Licht a zágrábi hitközség és dr. Patai József a Mult és Jövő szerkesztősége nevében, ezenkívül a jugoszláviai zsidó intézmények számos delegátusa. Délután felavatták a Sportklub új házát dr. Kiss és dr. Pops beszédeivel, majd a bécsi „Hakoach” és a Makábi versenyjátéka következett, amelyet óriási közönség nézett végig. Este 200 teritékes, a zászlóanya tiszteletére, bankett volt, amelyen dr. Pops, Kórodi Lajos díszelnök, Kohn Ilona, dr. Patai és még számosan szólaltak föl. — Szombat este az ujvidéki zsidóság külön összejövetelt rendezett Patai József tiszteletére, akit Víg Emilné meleg hangon üdvözölt és felkérte, hogy teljesítse a közönség kívánságát és beszéljen szentföldi útjáról. Dr. Patai előadása után Boros Mihály igazgató, aki szintén nemrég járt a Szentföldön és értékes kis könyvben számolt be impresszióiról, lelkes szavakkal tolmácsolta a hallgatóság köszönetét.

UJ ZSIDÓ HETILAPOK. Grossberg Lipót, aki 27 éven át szerkesztette az „Allgemeine Jüdische Zeitung” című orthodox napilapot, most „Zsidó Ujság” címmel megindította a magyar orthodox zsidóság hetilapját. Az első számból örömmel konstatálható az új orgánus békés irányzata és oktató törekvése, melylyel a hazai orthodoxia vallásos és kulturális fejlődésének nagy szolgálatokat tehet. — Nemrég indult meg Szabadkán is egy új zsidó hetilap „Szombat” címen dr. Vidor Imre szerkesztésében. A jugoszláviai zsidóság érdekeit tartja szem előtt, de közleményei általános érdeklődésre tarthatnak számot. — A magunk részéről szeretettel köszöntjük az új zsidó orgánusokat, melyeknek megindulásában csak a zsidó ügyek iránt való érdeklődésnek örvendetes fokozódását látjuk.

ELŐADÁSOK A ZSIDÓKÉRDÉSRŐL. Komlós Aladár, lapunk munkatársa, a kiváló költő és esztétikus, a Mentor könyvkereskedés (Andrássy-út 17.) rendezésében előadássorozatot tart a zsidókérdésről. Az előadások, amelyeket olvasóink figyelmébe ajánlunk, november hó 11, 18 és 25-én lesznek.

PATAI JÓZSEF UJ KÖNYVE: A FELTAMADÓ SZENTFÖLD. A Mult és Jövő olvasói nagy lelkesedéssel fogadták Patai új könyvének megjelenéséről szóló legutóbbi hírünket. Sokan nemcsak a maguk előfizetését jelentették be, hanem számos más előfizetőt is szereztek a műre. „A feltámadó Szentföld” hű képet fog adni Palesztina renaissanceáról a zsidó mult történelmi emlékeivel szoros kapcsolatban, úgy hogy a mű szinte vezetője lehet mindenkinek, akit a Szentföld multja, jelene és jövője érdeklődéssel tölt el. Minthogy a szöveget 150 szebbnél-szebb palesztinai illusztráció egészíti ki, a mű technikai kiállítása gondosságot és időt követel. Párhuzamosan készül a mű német kiadása is, ami szintén lassítja kissé a munkát. De minden remény megvan arra, hogy még ez év folyamán kikerül a nagy mű a sajtó alól és december hó végéig megküldhetjük előfizetőinknek. A könyv bolti ára 200.000 korona lesz. A Mult és Jövő előfizetői, amennyiben az előfizetési díjat még most beküldik, kedvezményesen 100.000 koronáért kapják.

AZ EMBER TRAGÉDIAJA — JIDISÜL. New-Yorkból írják, hogy az ottani Jüdisches Kunst-Theater elfogadta előadásra Holder Józsefnek, az ismertnevű költőnek Madách fordítását, melyet a legközelebbi szezonban fognak az amerikai jidis színházak legjobb erőinek bevonásával bemutatni. A fordítás teljes hűséggel tükrözteti vissza az eredetinek minden szépségét. Az amerikai jidis előadás iránt óriási érdeklődés nyilvánul meg.

BEIKTATÁS. Szép ünnepség keretében iktatta be Szukkoth 2-ik napján a IX. kerületi templomkörzet dr. Farkas József rabbi állásába. Dr. Zahler körzeti elnök lelkes szavakkal méltatta az ünnepelt rabbi. A pesti izr. hitközség üdvözlét dr. Hajdu Marcel előljáró tolmácsolta. Majd a Timót-utcai hadirokkantak megható beszéd kíséretében babérkoszorút nyújtottak át szeretett papjuknak. Ezután a lelkes hívők sorfala között vonult be az ünnepelt a zsúfolásig megtelt templomba, ahol Csillag Lipót főkantor és Tennen karnagy vezetésével a kórus ünnepi zsoltárokat adott elő. Az istentisztelet alatt dr. Hevesi Simon főrabbi nagyhatású iktatóbeszédben méltatta az ünnepelt pap érdemeit, ki meghatottan köszönte meg úgy az előljáróságnak, mint az egész hitközségnek, papjukhoz való ragaszkodásukat és kifejtette nagy vonalakban jövőre terveit, melyekhez híveinek további támogatását kérte. Istentisztelet után a templom udvarán felállított díszes sátorba vonult az ünneplő gyülekezet, hol a IX. ker. nőegylet agilis elnöknője, Löw Sándorné üdvözölte a körzet papját.

ZENEOKTATÁS. Hegedű, zongora, gitár, mandolin, viola, ének, kamarazene, elméleti oktatást vállal Kondor Zoltán tanár, volt székesfővárosnál s több zenedében oktató. Hegedűben rendszeres akadémiai művészképzés. Felnőttek esti oktatása. Cím: Budapest VI., Podmaniczky-utca 47. III. em. 2.

ÖREG SZÜLŐJÉNEK meleg otthont biztosíthat a szolid alapra fektetett: dr. Bande Zoltán főrabbi felekezeti jellegű, 65 szobás magánvállalatában. Diétikus ellátás, házi gyógyszerár, orvosi felügyelet, társas időtöltés, vallási szükségletek kielégítése és gondos személyzet teszi kellemessé a bentlakók életét. Megközelíthető a Nemzeti Színháztól 35 perc alatt az 50-es számú villamossal. Pestszentlőrinc, Liliom-utca 26—32. Leszállás a Vasút-utcánál.

HIVEINKNEK, jóembereinknek, akik a legutóbbi nagy ünnepek alkalmával annyi meleg és lelkes üdvözléssel kerestek fel bennünket, ezen az úton fejezzük ki hálás köszönetünket és a postaköltségeket nevükben jótékony célra fordítottuk.

A ZSIDÓ GIMNÁZIUM ÉS A KÜLFÖLD. A zsidó gimnázium, amely kétségtelenül a pesti hitközség legnépszerűbb intézménye, nemcsak itthon kelt annyi lelkes áldozatkész érdeklődést, hanem a külföldön is. A hamburgi „Israelitisches Familienblatt“, amely minden német zsidónak házi orgánuma, felszólította a gimnázium professzorát, dr. Fürst Aladárt, a Mult és Jövő jeles munkatársát, hogy ismertesse a zsidó gimnázium multját, szervezetét, programját a németországi zsidóság számára. A kitűnő cikk nemrég meg is jelent. Kiemeli az intézet pedagógiai módszerét, a növendékeknek a zsidó ritualéban való aktív részvételét, a héber nyelvoktatás és a világi tantárgyak szerencsés összeforrását, Kármán Mór, Heller Bernát, Goldberger és Wirth igazgatók és Widder tanár érdemeit. „Die Arbeit — fejezi be — geht auf der ganzen Linie mit Ehrlichkeit und Vertrauen von statten: mögen auch die daran sich knüpfenden Hoffnungen in vollem Masse erfüllt werden!“

HALÁLOZÁSOK. Lassan-lassan elmennek közülünk a régi idők tanúi, a nagy generáció harcosai. Ketten távoztak megint: dr. Friedmann Bernát, a tiszaezlári pör védője, a zsidó jogászok neszтора és Réthy Mór, első zsidó egyetemi professzoraink kiválósága. Mindketten mint tiszteletreméltó monumentumok jártak közöttünk és amikor örökre búcsúzni kell tőlük, úgy érezzük, mintha a magyar zsidóság díszei hullának. Hullanak és nem pótlódnak...

BREITBART. Az új zsidó Sámson, aki nem csak lenköteleket, de vasláncokat is széttépett, meghalt. Budapesten nem láthatták az ő „rettentő erejének hatalmát“, mert ide nem kapott vizumot. Nem akartak erős zsidót látni, akinek nem lehet meghúzni a füleit. Most, hogy Breitbart meghalt, kegyelettel kell leszögezni a tényt, hogy lélekben is erős zsidó volt. Jövedelméből rengeteg összeget áldozott zsidó jótékony célokra és voltak tervei a zsidó sport fejlesztésére és sokat foglalkoztatta Palesztina jövője.

KÉT ZSIDÓ MŰVÉSZ KIÁLLITÁSA. Lakos Alfréd, akinek művészetét és a zsidó téma emancipációjáért viselt harcát és nagy érdemeit a Mult és Jövő ismételtelen méltatta, meghívást kapott Amerikából, ahol szélesebb körben szeretnék műveit megismertetni. Elutazása előtt nagysikerű búcsú-kiállítást rendezett képeiből, a pesti izr. hitközség dísztermében. Az egész sajtó melegen emlékezett meg a távozó művészről. — Nagy elismeréssel méltatta a sajtó Bokros-Birmann Dezső szobrását is, aki új plasztikáit a Mentor könyvesboltban állította ki. Különösen kiemelte a kritika finom Ady-fejét és a szabad mezőn felállítandó Achim-szobor tervezetét, amelyre még visszatérünk.

„ÖRÖMKÖNNYEK.“ A „Kis Komédia“ színpadát a mult hónapban zsidó dalok és darabok töltötték meg. Vágó Géza, akinek neve rég összeforrott nálunk a színház fogalmával, sok külföldi városban aratott sikert zsidó revüjével, mielőtt még itthon bemutatta műsorát. Érdekes, hogy nálunk nemzsidó körökben több tetszést aratott, mint a zsidók között, akik túlnyomó részt orosz zsidó stílust keresnek az ilyen darabokban. Viszont Vágó Gézának éppen az volt a

célja, hogy egyéb régi barokk, rokoko, biedermeier stílusú zsidó stílust juttasson érvényre, aminek elvégre szintén megvan a létjogosultsága. Épp úgy, ahogy a német zsidó Oppenheimer képei jól megállhatják a helyüket az új orosz zsidó festők művésze mellett. Vágó társulatának itthon két nagyszerű vendége volt Rott és Steinhardt, akik zsidó szívet vittek bele a zsidó szívekbe. A közönségnek tett fölösleges koncessziókkal kár az „Örömkönnyekeket“ megzavarni.

A REMÉNY zsidó ifjúsági lap legújabb száma szép tartalommal és gyönyörű képekkel jelent meg. A nivós illusztrált folyóirat, melynek közleményeit Patai József, Cholnoky László, Somlay Károly, Sass Irén, Molnár Ernő, Oszkár bácsi és mások írták, neveli, oktatja, szórakoztatja ifjúságunkat. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest IV., Magyar-utca 3. Előfizetési díj félévre 60.000 korona.

A SZABADKAI HITKÖZSÉG egyhangú lelkesedéssel főrabbiává választotta dr. Gerson Józsefet, aki dr. Singer Bernát halála óta ellátta a rabbiteendőket. Dr. Klein Adolf hitközségi elnök emelkedett beszédében üdvözölte a főrabbit, aki rendkívüli tartalmas szónoklatban fejtette ki jövőnk működésének programját.

AZ ERDÉLYI ZSIDÓSÁG gyönyörű banketten búcsúztatta Weissburg Chaim dr.-t, a Palesztina-munka lelkes apostolát, aki a Szentföldre költözött át. Az ő fiatalos energiája és akadályokat nem ismerő optimizmusa hívta életre a legtöbb erdélyi országos zsidó intézményeket. Erdélyben még a kisebb helyeken is intenzív Palesztina-munka folyik. A vezetők mindenütt lelkes propagandát fejtenek ki. Különösen kiemelkedik: Petrozsény, Dés, Hátszeg, Székelyudvarhely, Sepsiszentgyörgy, Gyergyószentmiklós, míg a nagyobb városok közül különösen Temesvár, Arad és Kolozsvár a főcentrumok. — A „Bne-Brith“ páholy Nou-Fratenu-tatel (Új testvériség) „Lumma“ (Világosság) ismeretese az egész világ civilizált zsidósága előtt. De hogy az erdélyi zsidóság életében mit jelentett, azt csak akkor tudjuk igazán elbírálni, amikor igaz örömmel és lelkesedéssel vesszük tudomásul, hogy ezeknek a mintájára alakult meg Kolozsváron a „Salom“ páholy is, Molnár Jakab lelkes igazgatása alatt. — Erdély intellektuális zsidóságának ez a páholy szinte felbecsülhetetlen. Hogy mit végez, elég talán ha csak annyit említünk meg, hogy a „Tarbut“ iskolák részére tanulási segélyalapot szervezett, a hajléktalanoknak hajlékot nyújtott, irodalmi felolvasásokat tart és egyáltalán az a terve, hogy a páholy segítse először a belső és azután a külső kapcsolatot, a világ minden zsidóságával. — Most szervezik be Arad, Temesvár, Nagyvárad, Marosvásárhely városokat is. A kolozsvári páholy felavatásán ott voltak Berlin, Bécs, London, Csernovitz, Jassi, Galatz delegátusai s azonkívül az összes zsidó intézmények üdvözlőtáviratokat küldöttek. — Dr. Niemereover bukaresti főrabbi, aki a páholyt avatta, tartott gyönyörű héber, majd román beszédet, utána dr. Klein Miksa, a közismert kolozsvári ügyvéd, magas szárnyalású beszédében méltatta a páholy internacionalisan kulturális jelentőségét.

A szatmári zsidó kórház eszméjének úttörői, megalapítói a Mult és Jövő legutóbbi számában említett nevek közül tévedésből kimaradt Weisz Jenőné neve, továbbá az a tény, hogy a felépítéshez szükséges összeget egy nagyobb bizottság Cs. Mayer Sándor elnökkel az élén hozta össze.

Tibor Dénes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

Korvin Testvérek grafikai intézete Budapest.

Felelős nyomdavezető: Polgár J.

100 millió korona jutalom annak, ki bebizonyítja, hogy szörme, bunda, karman-
tyu, boa, vagy bármely szűcsáru nem nálam a legolcsóbb és legjobb!

NEU BERTALAN

URI SZABÓ

BUDAPEST, V.,
BÁLVÁNY-UTCA 3.

HA EL AKARJA HELYEZNI GYERMEKÉT
jó, megbízható, szigorú zsidó helyen, forduljon
VIRÁG GYULÁNÉ internátusához
Budapest VI., Ó-utca 42. sz. II. em.

A kis

UNDERWOOD

(Portable) Írógép

irodai, utazási
és magánhasz-
nálatra

10 \$ havi részlet

Underwood Standard

gyári új és újjáépített írógépek
díjtalan bemutatása
országszerte!

GEREBEN BÉLA

Budapest, VI., Andrásy-út 1.
Telefon-hívószám 38—31.

MEGJELENIK MIN-
DEN HÓNAPBAN

REMÉNY

ILLUSZTRÁLT ZSIDÓ
IFJUSÁGI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI: DR. MOLNÁR ERNŐ

Előfizetési díja: egész évre 200.000 korona, félévre 100.000 korona
Szerkesztőség és kiadóhivatal: IV. MAGYAR UTCA 3. Telefonszám 96—30.

SZŐNYEGEK

Alapított: 1890.

butorszövetek • matraccsinvatok • pokrócok
kocsigyártó- és kárpitos-kellékek stb.

TELEFON: **NEUMAYER FÜLÖP R.-T.**
11—21. Budapest, V., Deák Ferenc-tér 1. szám.

Ifj. WEISS GYULA

TÜKÖR- ÉS TÁBLAÜVEG-
NAGYKERESKEDŐ

BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 29.

*Teakülönlegességek
szaküzlete*

Vámos Gyula
Budapest, VI., Teréz körút 7.

FÜRDŐSZOBA ÉS VIZVEZETÉK BERENDEZÉSEKET

ÉPÜLET-

BÁDOGOS MUNKÁLATOKAT KÉSZÍT

WIESEL ADOLF

VI. VILMOS CSÁSZÁR UT 47. O TELEFON: 91—20.

NEW-YORK SZÁLLODA

WIEN II. B. SPERLGASSE

Legmodernebbül berendezett családi szálloda,
folytonos hideg és melegvízszolgáltatással.

Hall, olvasóterem, rádió stb.

Rituális konyha.

Mérsékelt árak.

5 percnyire a Stefansplatztól.

ASTRA MŰVÉSZIEK
TARTÓSÁK
OLCSÓK

FACSILLÁROK
ÁLLÓLÁMPÁK
FALI-KAROK

TELÉFON

FACSILLÁR MŰHELY

NAGYMEZŐ-U. 52. TELEFONKÖZPONT MELLETT.

EZÜST

disztárgyak, evő-
eszközök, sport-
és versenydíjak

dús választékban
gyári árban

Schleifer ezüstárugyár

VII. Kazinczy u. 14 Telefon J. 135-28

ZSOLDOS MAGÁNTANFOLYAM

Budapest, VII., Dohány-utca 84.

Telefon: József 124—47.

Előkészít polgári- és közép-
iskolai magánvizsgákra, érettsé-
gíre.

Hó- és sárcipő

legjobb minőségben kapható és javítható

Neumann Gézánál VI. Nagymező-u 50, Dessoeffy-u. sarok

Komáromi harisnyái

elismert elsőrendű minőségűek,
tartósak, olcsók

Budapest, VI. Nagymező ucca 14 (Andrassy ut sarok).

„Franck“

Ezt a szócskát mindig hozzá kell
fűznie akkor, amikor Ön a valódi

**Franck kávé-
pótlékot** ki-
vánja...

Miért? ... Hogy
mást ne kapjon!

Ügyeljen
bevásárlásainál

gyári védjegyükre,
a „kávédarálóra“.

K I F O G Á S T A L A N

gallér, ing
fehérmű stb. tisztítás
24 óra alatt is a

Király gőzmosódában

IV., Magyar ucca 6. (Astoria szálloda)

V. Bálvány ucca 23. sz.

VII. Dohány ucca 20. szám.

VII. Király ucca 15.

(Holló ucca sarok)

Az előkelő világ vegytisztítója.

SZÁNTÓ JÓZSEF

SZÜCSMESTER, BUDAPEST, VII. KERÜLET, KLAUZÁL-TÉR 7. SZÁM
(KLAUZÁL UCCA SAROK) TELEFON JÓZSEF 128-29

Ájánlja saját műhelyében készült, dúsan felszerelt kész szőrmeáru raktárát. Mindennemű szőrmeáruk és téli ruhák nyári gondozásra elfogadtatnak

AKINEK NEM VOLT MULTJA,
MÉG LEHET JÖVŐJE,
HA SZÖRME SZÜKSÉGLETÉT

HEIMANN
SZÜCSNÉL

VIII. JÓZSEF-KÖRUT 14
SZÁM ALATT SZERZIBE

DUS VÁLASZTÉK MINDENFAJTA SZÖRMEBUN-
DÁKBAN MÁR 3.000.000— KORONÁÉRT
GYERMEKBUNDÁK 500.000— KO-
RONÁÉRT : ALAKÍTÁSOK A
LEGJUTÁNYOSABBAN
KÉSZÜLNEK

E LAPRA HIVATKOZÓKNAK 5% ENGEDMÉNY

CIPŐ
különlegességek

Hó- és
sárcipők

RÁKÓCZI-UT 1.
A régi Nemzeti Színház
helyén

CSÁNGÓ HENRIK
BÖRÖNDÖS

CSAK MUZEUM-KÖRUT 5. SZÁM

TELEFON: JÓZSEF 103-45

A cím fontos! Flókküzlet nincs! Hasonnevelő céggel nem azonos!

NEIGER נשיך ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek. Figyelmes kiszolgálás.

POLGÁRI ÁRAK.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

Társaságbeli uriaszony legdiszkrétebben közvetít **házasságot.**

DOKTORNÉ, VII., Rákóczi-út hatvanhárom,
I. em. 20, főlépcsőház. Tel.: József 73-93.

Telefon: 134-88.

Cordadic

Főelárusítás: VI., Mozsár-utca 9.